

Krajské volby 2000–2008 v Libereckém kraji: mikroanalýza okresu Liberec

Pavel Maškarinec¹

Abstract: *The 2000–2008 Regional Elections in the Liberec Region: Microsystem Analysis of Liberec District.*

The article deals with a microsystem analysis of the 2000–2008 regional elections in the Liberec district, with focus on analysis of election participation and election results. There are analyzed sizes of election participation in relation with the number of inhabitants in each municipality, its geographical position, and socio-demographic characteristics of each municipality. Results of elections are compared at the level of each municipality and their categories. There are also observed a stability (a uniformity) of election participation and election results of particular political parties.

Keywords: *Czech Republic, Liberec District, Liberec Region, Regional elections, Uniformity of election participation and election results.*

1. Úvod

V říjnu 2008 se uskutečnily třetí volby do krajských zastupitelstev. Skutečnost, že od roku 2000 proběhly již troje volby v podmínkách klasického stranického soupeření, jako nezbytné podmínky (pře)konfigurace krajských stranických systémů a jejich potenciálního „usazení“, tudíž nabízí možnost relevantního výzkumu volebního chování na krajské úrovni. Cílem následujícího příspěvku je využít při analýze krajských voleb metodu volební mikroanalýzy, tj. detailního výzkumu volebního chování v rámci úzce vymezeného prostoru. Jako úroveň, na níž bude metoda mikroanalýzy aplikována, byla zvolena případová studie volebního chování v rámci jednoho okresu.² Důvod pro výběr této analytické úrovně vychází z předchozích zjištění, že analýza volebních dat a výzkum volebního chování pracující s daty agregovanými na okresní úroveň nabízí do určité míry zkreslený pohled na realitu. Okresy jakožto politické a správní jednotky neodpovídají přirozené spádovosti území a lze v nich identifikovat oblasti s výrazně se lišící územní podporou jednotlivých subjektů (Kyloušek 2005: 137). Další nevýhoda práce s okresními jednotkami spočívá ve zjištění, že okresy jsou silně ovlivněny svým jádrem (popř. více jádry), což je výrazný problém zvláště v případě okresů, v nichž se nacházejí velkoměsta

---

¹ Kontakt: Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00, Brno; e-mail: maskarinec@centrum.cz.

² K podrobnějšímu vymezení volební mikroanalýzy srov. Kyloušek 2005: 136-146.

(Havlíček, Marada 2004: 107). Tyto nedostatky přitom mohou odhalit pouze studie zabývající se volebním chováním a podobou stranického spektra v rámci konkrétního okresu.³

Pro vlastní analýzu byl vybrán Liberecký kraj, resp. okres Liberec, a to z několika důvodů. Liberecký kraj je charakteristický výrazným podílem hlasů, které zde získávají neparlamentní subjekty, a to jak v krajských a parlamentních volbách (v krajských volbách 2004 a 2008 a v parlamentních volbách 2006 byl Liberecký kraj vůbec nejsilnějším zázemím neparlamentních subjektů) (srov. Eibl et al. 2009: 90-94),⁴ tak v komunálních volbách, v nichž se krajské město Liberec, jako největší město celého kraje, řadí na druhé místo v zisku neparlamentních subjektů ze všech krajských měst (srov. Šaradín 2003: 49-57; Šaradín 2004: 111-119).

Volba okresu Liberec byla následně vedena právě výše zmíněnou kritikou okresů jako jednotek, jež mohou být silně ovlivněny svými jádry, a tím zakrývat situaci v menších sídlech. Tento problém se ukazuje jako zvláště závažný v severočeském pohraničí, kde se rozprostírá lineární územní systém středisek a jejich sfér vlivu (Řehák 2004: 70-71). Příhraniční oblasti se na rozdíl od vnitrozemí vyznačují i dalšími specifiky: výskytem větších obcí, ale na druhé straně jejich podprůměrnou hustotou na 100 km², podílem městského obyvatelstva dosahujícího 72 % a nižší hustotou zalidnění než průměr v ČR (Wilam 2004: 117). Právě v případě okresu Liberec dosahuje podíl městského obyvatelstva 84,6 % a podíl krajského města Liberec na celkovém počtu obyvatel okresu a kraje 59,9 %, resp. 23,0 %. Druhým důvodem jsou významné rozdíly zaznamenané mezi pohraničím a vnitrozemím ve výši volební účasti a podílech hlasů pro některé strany, zejména v případě vyšší podpory KSČM v příhraničních oblastech (Daněk 2000; Kouba 2007: 1032-1034). Právě v tomto ohledu ale představuje liberecký okres v severočeském pohraničí jistou výjimku, když jeho území tvoří předěl mezi pohraničními oblastmi s vyšší podporou KSČM – kopírujícími až na několik výjimek státní hranici se SRN, táhnoucími se od Karlovarského přes Ústecký kraj a končícími přibližně na území okresu Česká Lípa, spadajícího již do Libereckého kraje – a oblastmi, kde podpora KSČM dosahuje výrazně nižších hodnot (srov. Kyloušek, Pink 2007: 154-158). Konečně posledním z důvodů je různorodá historická zkušenost jednotlivých částí okresu Liberec, od oblastí, které byly v minulosti charakteristické původním převážně německým osídlením, až k nejjihněji položeným obcím okresu, spadajícím do regionu, který byl z národnostního hlediska téměř zcela český.

³ Výzkum v rámci okresů může poskytnout konzistentní informace o jednotce větší než obec, protože okresy vykazují, i přes svou velikost, celou řadu společných charakteristik a znaků, a při pohledu na historický vývoj administrativního členění českých zemí se jedná o nejstálější a nejtrvalejší formu dělení státu (Balík 2008b: 11-12).

⁴ Celkovým trendům se přitom v libereckém kraji vymykaly již krajské volby 2000 (srov. Sokol, Mrklas 2001: 77-78).

2. Metodologický rámec výzkumu

Základní metodou výzkumu, kterou v následujícím textu používáme, je srovnání volební účasti a volebních výsledků politických stran, které získaly zastoupení v krajském zastupitelstvu. Opominuty nejsou ani parlamentní strany a další subjekty, jež zůstaly těsně pod omezovací klauzulí zaručující zisk krajských mandátů. Zaměřujeme se v prvé řadě na relativní výši volební účasti a relativní výši volební podpory jednotlivých stran. Z kontextuálních důvodů provádíme srovnání na krajské a meziokresní úrovni, ale rozhodující část analýzy se soustředí na úroveň okresu Liberec a jeho obcí, kde je pozornost věnována srovnání dle velikostních kategorií obcí a jejich geografické polohy.

V dalším kroku je naší snahou přiblížit (ne)stabilitu volební účasti a podpory politickým stranám mezi jednotlivými dvojicemi po sobě jdoucích voleb i v celém sledovaném období (tedy mezi volbami 2000 a 2008). Stabilita bude měřena Pearsonovým korelačním koeficientem, a to vzhledem k tomu, že v případě prověrování těchto hypotéz lze předpokládat linearitu vztahu, což nás vede právě k využití Pearsonova, a ne například Spearmanova koeficientu (Hendl 2004: 243; Balík 2008a: 313).⁵ Pearsonův korelační koeficient je současně v českém prostředí pro tyto účely běžně používán (viz např. Balík 2006; Balík 2008a; Eibl et al. 2009; Kostecký 2009), a zjištěné výstupy jsou tudíž komparovatelné s výsledky předchozích analýz.

Konečně při hledání odpovědi na otázku, do jaké míry se rozdílný historický vývoj a odlišnosti v sídelní struktuře – odrážející se i v rozdílných demografických hodnotách – promítají do rozdílů v participaci voličů ve volbách,⁶ dáváme na úrovni jednotlivých obcí zjištěné odlišnosti do souvislosti se základními sociodemografickými charakteristikami obyvatelstva těchto obcí. Z důvodu rozsáhlosti tohoto tématu a omezeného rozsahu práce ovšem bude v této oblasti věnována pozornost pouze vybraným otázkám. Pro základní vhlad do problematiky vzájemné provázanosti ochoty voličů dostavit se k volebním urnám a vybraných proměnných bude provedena korelační analýza prostřednictvím výše zmíněného Pearsonova korelačního koeficientu. Pro tento účel byly jako proměnné zvoleny: míra nezaměstnanosti, vzdělání (členěné do kategorií: základní včetně neukončeného, úplné střední s maturitou, vysokoškolské), postproduktivní věk (podíl lidí ve věku 65 a více let) a míra religiozity (podíl lidí deklarujících se

---

⁵ Pearsonův korelační koeficient je přes některé své nedostatky (především značné ovlivnění koeficientu odlehlými hodnotami) i nadále nejdůležitější mírou síly vztahu dvou náhodných spojitých proměnných (Hendl 2004: 243-246).

jako věřící). Všechny proměnné jsou agregovány na úroveň obcí shodně s údaji o volební účasti. Zdrojem uvedených dat jsou výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2001, publikované v elektronické formě (Český statistický úřad 2001), resp. v případě míry nezaměstnanosti průběžné přehledy míry nezaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR k 31. 12., dostupné v elektronické formě (Český statistický úřad 2009a). Samotná volba proměnných byla determinována jednak obecnějšími soudy o volebním chování potvrzujícími, že častěji volí lidé zaměstnaní, s vyšším vzděláním a religiózně založení (Cabada, Kubát 2004: 298-309), tak studii, které tyto proměnné v českém prostředí identifikovaly jako jedny z nejvýznamnějších prediktorů volebního chování (Kostecký 2009: 128-129).⁷

Z metodologického hlediska musel být rovněž vyřešen problém, jak přistoupit k výsledkům KDU-ČSL, vzhledem k tomu, že lidovci nekandidovali v letech 2000 a 2008 samostatně. V roce 2000 kandidovali v rámci Čtyřkoalice a o osm let později pod hlavičkou Koalice pro Liberecký kraj (KLK) spolu s SNK-ED. Někteří autoři ukazují na silný vztah mezi výsledky KDU-ČSL a Čtyřkoalice ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (PS PČR) 1998 a krajskými volbami 2000, což dokládají silnou korelací mezi těmito volbami (0,82) (srov. Sokol, Mrklas 2001: 72). Podobně další práce identifikují silný vzájemný vztah (0,890) mezi výsledky krajských voleb 2000 a 2004 (měřený na úrovni obcí) v případě vztahu Čtyřkoalice a KDU-ČSL, což znovu dokládá silnou pozici lidovců a jejich voličský přínos pro toto uskupení (srov. Balík 2008a: 319-328).⁸ Tato zjištění tedy naznačují, že při komparaci je možné do značné míry výsledky těchto dvou subjektů srovnávat, a z tohoto důvodu, spolu s faktem, že z volebních výsledků nelze extrahovat hlasy dané přímo KDU-ČSL, zvolíme podobný postup jako výše zmínění autoři i v naší práci a budeme výsledky Čtyřkoalice i KLK považovat za zisk KDU-ČSL. Pokusíme se tudíž prověřit, jaký byl přínos lidovců pro výsledek těchto uskupení v okrese Liberec, v němž lidovci tradičně disponují velice slabou volební podporou.

3. Charakteristika okresu Liberec

Mezi čtyřmi okresy Libereckého kraje zaujímá okres Liberec druhé místo v nejvyšší hustotě zalidnění. Na 1 km² zde žije 168 obyvatel (v okrese Jablonec nad Nisou 222, Semily 107

---

⁶ Volební účast je pouze jednou z rovin politické participace občanů. Z důvodu omezeného rozsahu nicméně předkládaný text pracuje pouze s touto rovinou a termíny volební účast a participace užívá jako synonyma, a to i přesto, že jsme si vědomi, že koncept politické participace zahrnuje i další roviny (srov. Vráblíková 2008).

⁷ K dalším významným prediktorům patří např. průměrná mzda, nicméně tento údaj není na úrovni obcí dostupný.

a Česká Lípa 96 obyvatel). Rozmístění obyvatel na území okresu je velmi nerovnoměrné a koncentruje se do městských sídel. Téměř polovina obcí (45,8 %) má méně než 500 obyvatel a jejich podíl na celkovém počtu obyvatel je pouze 4,5 %. Nadpoloviční většina obyvatel okresu žije v 10 městech a podíl městského obyvatelstva v roce 2007 činil 84,6 %. Ve třech městech s více jak 5 000 obyvateli – Frýdlant (7 599), Hrádek nad Nisou (7 517) a Chrastava (6 071) – žilo 12,7 % obyvatel a podíl téměř stotisícového Liberce (99 721) dosáhl téměř 60 %.

Tabulka č. 1. Obyvatelstvo obcí okresu Liberec ke dni 31. 12. 2007.

Počet obyvatel	Počet obcí	Podíl obcí	Počet obyvatel	Podíl obyvatel
do 499	27	45,8	7 572	4,5
500–999	17	28,8	12 214	7,3
1000–1999	5	8,5	6 920	4,2
2000–4999	6	10,2	18 933	11,4
5000–9999	3	5,1	21 187	12,7
více než 10 000	1	1,7	99 721	59,9
Celkem	59	100,0	166 547	100,0

Zdroj: Český statistický úřad 2010.

Okres Liberec je jedním z nejseverněji položených okresů v ČR. Na severu hraničí se SRN a Polskem. Západní hranici tvoří okres Česká Lípa, jižní okres Mladá Boleslav a Semily a východní okres Jablonec nad Nisou. Rozloha okresu k 31. 12. 2007 činila 989 km², což ho v krajském měřítku řadilo na druhé místo za okres Česká Lípa (1 073 km²), před okresy Semily (699 km²) a Jablonec nad Nisou (402 km²). Liberecký okres je charakteristický značnou členitostí terénu. Nadmořská výška se pohybuje od 210 m n.m. na jihu okresu až po 1 124 m n.m., jíž dosahuje nejvyšší hora Jizerských hor – Smrk, nacházející se na státní hranici s Polskem. V severní části okresu se rozprostírají Jizerské a Lužické hory a ve střední části okresu se nachází Liberecká kotlina, která je od jihu oddělena Ještědským pohořím. Z celkové plochy okresu připadá 47,7 % na zemědělskou a 42,2 % na lesní půdu (Český statistický úřad 2010).

Z hlediska administrativního členění vznikla dnešní podoba okresu Liberec (viz příloha č. 1) na základě správní reformy z roku 1960 (zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu), kdy se součástí okresu Liberec staly okresy Liberec-město a Liberec-okolí (prvorepublikový politický okres Liberec), celé území okresu Frýdlant (prvorepublikový politický okres Frýdlant) a několik menších obcí na Českokubsku a Turnovsku, spadajících pod zanikající okres Turnov

⁸ Na druhé straně se na úrovni ORP hodnota korelačního koeficientu snižuje na 0,664.

(prvorepublikový politický okres Turnov).⁹ Tyto oblasti se od sebe liší nejen výše zmíněným nerovnoměrným rozložením obyvatel,¹⁰ ale rovněž sociodemografickými charakteristikami zde žijícího obyvatelstva (viz níže) a historií osídlení. Zatímco politické okresy Liberec a Frýdlant historicky reprezentovaly oblasti s převážně německým osídlením, Českodubsko, nacházející se na úpatí Ještědského hřebene, bylo významnou enklávou původního českého obyvatelstva a nejjihněji položené obce bývalého politického okresu Turnov se nalézaly v regionu, který byl z národnostního hlediska téměř zcela český (srov. Karpaš et al. 2001: 47).¹¹

4. Celkové výsledky krajských voleb v libereckém kraji a jeho jednotlivých okresech

Celostátní vítězství ČSSD v krajských volbách 2008 (srov. Eibl et al. 2009: 79-97) se odrazilo i v kraji Libereckém. Trojnásobný nárůst počtu voličů ČSSD přinesl 26,79 % hlasů a „katapultoval“ stranu, která se v předešlých krajských volbách umístila až na celkově čtvrtém místě (2000: 13,00 %; 2004: 10,80 %), do vítězné pozice. Naproti tomu ztráta téměř třetiny hlasů a více než pětiny voličů odsunula na druhé místo dosud v kraji vládnoucí ODS (2000: 24,81 %; 2004: 36,05 %; 2008: 22,50 %) a podobně vzestup ČSSD posunul až na třetí pozici KSČM, v minulosti druhou nejsilnější stranu krajských voleb na území kraje. Zisk KSČM se snížil o 2,04 % na 13,89 % (2000: 16,29 %; 2004: 15,93 %), a to i přesto, že stranu v absolutním počtu hlasů podpořil historicky nejvyšší počet příznivců.

Zatímco pořadí na prvních třech místech bylo shodné s celostátními výsledky, na dalších místech můžeme pozorovat jisté rozdíly. Na celostátní úrovni se jako čtvrtá umístila KDU-ČSL. Naproti tomu v Libereckém kraji lidovci, disponující v tomto regionu (s výjimkou Semilská) tradičně slabou podporou, zcela propadli. S cílem vyhnout se neúspěchu z roku 2004, kdy samostatně kandidující KDU-ČSL obdržela 4,32 %, uzavřeli lidovci půl roku před volbami

⁹ Mimo obcí z bývalých politických okresů Frýdlant, Liberec a Turnov jsou součástí dnešní podoby libereckého okresu 3 obce prvorepublikového politického okresu Česká Lípa (Cetenov, Janův Důl, Osečná) a 5 obcí politického okresu Německé Jablonné (Jablonné v Podještědí, Janovice v Podještědí, Křižany, Rynoltice, Zdislava). Poslední územní změnou s účinností od 1. 1. 2007 bylo přearování obcí Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí z okresu Česká Lípa do okresu Liberec. Předkládaná práce reflektuje tuto změnu a všechny tabulky, obsahující výsledky voleb a volební účasti před 1. 1. 2007, tudíž byly přepočteny na současně platnou územní strukturu; hodnoty za obce Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí byly odečteny od okresu Česká Lípa a započteny do okresu Liberec.

¹⁰ Zatímco v 17 obcích spadajících do roku 1960 pod okres Turnov v současnosti žije pouze 9 226 obyvatel, v 18 obcích bývalého okresu Frýdlant 24 673, ve 23 obcích okresu Liberec-okolí 32 927 a krajském městě (okres Liberec-město) 99 721 obyvatel (Český statistický úřad 2006; Český statistický úřad 2009b; vlastní výpočet).

¹¹ K oblastem s dominantní pozicí německého obyvatelstva patřily i obce soudních okresů Německé Jablonné a Mimoň, spadajících do politického okresu Německé Jablonné, resp. Česká Lípa s výjimkou malé obce Cetenov.

koaliční dohodu se SNK-ED o společné kandidatuře pod hlavičkou KLK. Výsledný zisk 3,84 % znamenal pro oba subjekty výrazné zklamání, vzhledem k tomu, že v roce 2004 získaly tyto strany při samostatné kandidatuře v součtu 10,02 %. Za nikoliv nepodstatný důvod ztráty voličů lze přitom považovat i zastření identity těchto subjektů, vstupujících do voleb pod z pohledu mnoha voličů nic neříkající značkou KLK.¹²

Porážkou skončily volby i pro zelené. SZ nepomohl ani více než dvojnásobný nárůst příznivců oproti volbám z roku 2004. Zelení nedokázali zopakovat výsledek z voleb do PS PČR 2006, kdy v Libereckém kraji získali 9,58 %, a se 4,94 % zůstali těsně pod hranou volitelnosti. Lze pouze spekulovat, nakolik se do výsledku zelených promítly spory uvnitř krajské organizace strany. Těsně před volbami oznámil předseda krajské organizace SZ a lídr kandidátky Jan Korytář vyškrtnutí Aleše Hořeního (předsedy základní organizace SZ v Turnově) z pátého místa kandidátky. Hoření následně veřejně oslovil voliče, aby nevolili kandidátku SZ a ve stejném duchu se vyjádřilo občanské sdružení *S drakem rival se Michael*, bojující proti chystané rychlostní silnici R35 napříč Českým rájem, které spolu s turnovskými zelenými stálo za nominací Hořeního (Bartoš 2008).¹³ Vzhledem ke skutečnosti, že zelení nepronikli do krajského zastupitelstva o 69 hlasů, se ukazuje rozhodnutí o vyškrtnutí Hořeního jako strategická chyba, již neuměňuje ani fakt, že SZ zaznamenala v Libereckém kraji nejlepší výsledek z celé republiky a jako jediná z parlamentních stran dokázala v kraji překonat výsledek dosažený parlamentními stranami na celostátní úrovni (+1,79 %). Naproti tomu ODS a KSČM zaostaly za celostátním výsledkem o 1,07 %, resp. 1,14 % a ČSSD dokonce o 9,06 %.

Mezi vítěze voleb se jednoznačně zařadili Starostové pro Liberecký kraj (SLK), hnutí kandidující do voleb především starosty a místostarosty menších obcí a měst Libereckého kraje. Hlavním tématem SLK se stala kritika dosavadní velké koalice ČSSD a ODS na krajské úrovni a z pohledu SLK nesystémové nakládání s krajským rozpočtem, klientelismus a kartelové dohody, podmiňující přidělení dotací obcím z krajského rozpočtu přijetím předem vybraných firem. Starostové získali 13,78 % a za třetími komunisty zaostali pouze o 140 hlasů.

Výrazný propad zaznamenala ve volbách Strana pro otevřenou společnost (SOS), kandidující s podporou US-DeU a komunálního uskupení Volba pro město (VPM). SOS

---

¹² Stejně jako pro KDU-ČSL skončily neúspěchem krajské volby 2004 i pro SNK a ED, když tyto strany při samostatné kandidatuře obdržely 4,50 %, resp. 1,20 % hlasů.

¹³ Sdružení, v jehož čelí stojí Martina Pokorná – v roce 2008 členka Rady základní organizace SZ v Turnově, která byla 5. prosince 2009 na sjezdu SZ v Brně zvolena druhou místopředsedkyní strany –, vyzvalo své příznivce k podpoře dalších kandidátů, bojujících proti plánované trase rychlostní komunikace, jmenovitě k podpoře lídra kandidátky Starostů pro Liberecký kraj (SLK) Martina Půty.

vstupovala do volebního klání v obtížné situaci, když již v říjnu 2005 rezignoval na post krajského zastupitele lídr kandidátky SOS z voleb 2000 a 2004 a populární starosta Jindřichovic pod Smrkem Petr Pávek. Pávek, který v předchozích dvou krajských volbách získal druhý nejvyšší počet preferenčních hlasů ze všech kandidátů,¹⁴ vstoupil v prosinci 2005 do SZ a v tomto kroku ho v březnu 2006 následovala další z krajských zastupitelů SOS Martina Pokorná. Pohled na kandidátku SOS v roce 2008 navíc ukazuje, že na prvních deseti místech byli pouze dva kandidáti, kteří z těchto pozic kandidovali i v roce 2004, přičemž další dva kandidáti z první desítky v roce 2004, krajský zastupitelé a starostové Hrádku nad Nisou a Desné Martin Půta a Marek Pietr, do voleb vstupovali pod hlavičkou nově vzniklého subjektu SLK, přičemž Půta stál přímo v čele kandidátky Starostů. Personálně oslabená kandidátka SOS obdržela pouhých 6,12 % (2000: 9,23 %; 2004: 12,62) a ztráta téměř 40 % voličů z roku 2004 v situaci, kdy se voleb účastnilo nejvíce voličů v historii krajských voleb, ukázala, že obměněná kandidátka SOS nedokázala voličům nabídnout dostatečně věrohodnou alternativu.

Neúspěšně se voleb účastnily další neparlamentní subjekty. Unie pro sport a zdraví (USZ), tradiční spojenec ODS v radniční koalici krajského města, dokázala stejně jako v předešlých volbách překročit 4% hranici (2000: 4,02 %; 2004: 4,25 %; 2008: 4,40 %), ale ani nárůst téměř třetiny hlasů oproti roku 2004 USZ neposunul přes hranici zajišťující vstup do krajského zastupitelstva. Ze zbývajících šesti subjektů kandidujících na území kraje zůstalo pět pod 1% hranicí a šestý tuto hranici překonal pouze těsně.

Tabulka č. 2. Výsledky krajských voleb 2008 v ČR, Libereckém kraji a jeho jednotlivých okresech.

	ČSSD	ODS	KSČM	SLK	SOS	SZ	USZ	KLK
ČR ¹⁵	35,85	23,57	15,03	0,61	0,37	3,15	0,19	0,17
Liberecký kraj	26,79	22,50	13,89	13,78	6,12	4,94	4,40	3,84
okres Česká Lípa	30,90	20,71	18,24	10,62	5,49	5,59	2,92	1,78
okres Jablonec nad Nisou	26,17	27,33	13,30	14,71	2,23	3,97	4,43	3,87
okres Liberec	26,69	20,03	13,00	12,27	10,27	5,68	5,10	3,73
okres Semily	23,41	24,44	11,86	19,21	2,21	3,76	4,44	6,15

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Pokud při analýze sestoupíme na úroveň okresů, můžeme pozorovat ještě výraznější změny oproti celostátním výstupům, ale rovněž odlišnosti od výsledků na krajské úrovni. Malá základna,

¹⁴ V roce 2000 získal Pávek 2 412 preferenčních hlasů (24,12 %) a v roce 2004 4 495 preferenčních hlasů (34,23 %), přičemž 2 148 (31,29 %), resp. 3 094 (39,73 %) z nich v okrese Liberec, a lepšího výsledku dosáhli pouze lídři kandidátek ODS a pozdější hejtmani Pavel Pavlík a Petr Skokan (2000: 2 435, resp. 2004: 4 520 preferenčních hlasů).

z níž sociální demokraté vycházeli, se projevila dramatickým nárůstem podpory ČSSD ve všech okresech, nicméně ODS dokázala i přes výrazný propad uhájit těsné vítězství na Jablonecku a Semilsku. Narušení celokrajského pořadí můžeme pozorovat i na třetím a čtvrtém místě. Komunisté skončili třetí na Českolipsku a Liberecku, zatímco na Jablonecku a Semilsku byli předstiženi Starosty. Z hlediska celkového rozložení podpory čtyř nejsilnějších stran vystupuje rozdělení kraje na Jablonecko a Semilsko, kde se ODS podařilo uhájit první pozici a Starostové předstihli KSČM (v obou okresech převýšil společný zisk ODS a SLK 40 %), a Českolipsko a Liberecko, kde zvítězili sociální demokraté a třetí skončili komunisté (na Českolipsku navíc ČSSD a KSČM získaly téměř nadpoloviční většinu hlasů: 49,14 %). Volební podpora SOS jako posledního ze subjektů, jenž vstoupil do krajského zastupitelstva, se soustředila převážně do okresu Liberec (10,27 %) a s výrazným odstupem na Českolipsko (5,49 %), ve zbývajících okresech se podpora SOS pohybovala na úrovni 2 %.

---

¹⁵ KLK, SLK a USZ kandidovaly pouze v Libereckém kraji, SOS rovněž v Plzeňském kraji, kde obdržela 1,60 %.

Tabulka č. 3. Výsledky krajských voleb v Libereckém kraji a jeho okresech (rozdíl mezi volbami 2008 a 2004).

	ČSSD				ODS				KSCM			
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -
Liberecký kraj	13,00	10,80	26,79	15,99	24,81	36,05	22,50	-13,55	16,29	15,93	13,89	-2,04
Česká Lípa	14,87	13,01	30,90	17,89	27,77	42,45	20,71	-21,74	22,81	22,13	18,24	-3,89
Jablonec n. N.	14,29	10,17	26,17	16,00	30,40	43,08	27,33	-15,75	14,49	15,26	13,30	-1,96
Liberec	12,44	11,04	26,69	15,65	22,16	30,94	20,03	-10,91	15,73	14,55	13,00	-1,55
Semily	11,00	8,87	23,41	14,54	21,27	32,35	24,44	-7,91	13,23	13,38	11,86	-1,52
	SOS				SZ				USZ ¹⁶			
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -
Liberecký kraj	9,23	12,62	6,12	-6,50	-	2,93	4,94	2,01	4,02	4,25	4,40	0,15
Česká Lípa	2,46	4,55	5,49	0,94	-	4,45	5,59	1,14	2,93	2,56	2,92	0,36
Jablonec n. N.	2,54	6,71	2,23	-4,48	-	1,99	3,97	1,98	4,31	3,61	4,43	0,82
Liberec	16,34	19,32	10,27	-9,05	-	3,29	5,68	2,39	4,27	5,64	5,10	-0,54
Semily	8,98	13,71	2,21	-11,50	-	1,80	3,76	1,96	4,26	3,87	4,44	0,57
	KDU-ČSL ¹⁷				NEZ		SNK	NEZ+SNK ¹⁸	US-DeU	ED	SLK	
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2004	2004	2004	2004	2008	+ / -
Liberecký kraj	14,79	4,32	3,84	-0,48	6,26	2,62	4,50	7,12	2,41	1,20	13,78	13,78
Česká Lípa	12,55	3,38	1,78	-1,60	4,48	2,85	1,73	4,58	1,30	0,53	10,62	10,62
Jablonec n. N.	16,48	3,30	3,87	0,57	6,24	1,43	7,18	8,61	4,08	1,10	14,71	14,71
Liberec	11,39	2,64	3,73	1,09	7,01	3,61	2,33	5,94	1,43	2,01	12,27	12,27
Semily	21,62	9,53	6,15	-3,38	6,50	1,74	8,49	10,23	3,59	0,39	19,21	19,21

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

Srovnání meziokresních zisků subjektů, jež obhájily posty v zastupitelstvu nebo se přiblížily 5% hranici, ukazuje, že ČSSD byla jedinou stranou, která v mezivolebním srovnání nikde neztratila. Nárůst podpory sociálních demokratů osciloval mezi 14–18 %, a zatímco v roce 2004 ČSSD v žádném z okresů nepřekonalala 14 % (v roce 2000 tuto hranici pouze těsně překročila na Českolipsku a Jablonecku), v roce 2008 se její podpora pohybovala na úrovni čtvrtiny elektorátu, a na Českolipsku dokonce pokořila 30 %. Za výrazným vzestupem ČSSD stál jednak výrazný propad ODS ve všech okresech, ale také vyšší volební účast.¹⁹ To dokládá i pohled na nárůst absolutní podpory ČSSD. Sociální demokraty podpořilo v kraji o 23 516 voličů více než v roce

¹⁶ V roce 2000 kandidovala USZ jako Liberecká unie pro sport a zdraví (LUSZ), v roce 2004 jako koalice USZ a Demokratické regionální strany (USZ-DRS). DRS kandidovala ve volbách 2000 samostatně a v rámci kraje získala 4,32 %. Voleb 2008 se neúčastnila a vyzvala své příznivce k podpoře lídra kandidátky ODS Radima Ziky (MF Dnes 2008).

¹⁷ V roce 2000 kandidovala KDU-ČSL v rámci Čtyřkoalice (4K) spolu s US, ODA a DeU, v roce 2004 samostatně a v roce 2008 v rámci KLK. US-DeU kandidovala v roce 2004 samostatně a voleb v roce 2008 se neúčastnila.

¹⁸ Společný zisk NEZ a SNK. V roce 2000 kandidovali pouze NEZ, zatímco v roce 2004 NEZ a rovněž SNK.

¹⁹ Volební účast v roce 2008 dosáhla historicky nejvyšší hodnoty (2000: 33,07; 2004: 30,83 %; 2008: 38,08 %).

2004, tedy téměř o tolik, o kolik víc jich dorazilo k volbám (25 670). Ani tento úspěch ale nezakryl, že se ČSSD v žádném z okresů, ani kraji jako celku, nedokázala přiblížit zisku dosaženému stranou na celostátní úrovni a Liberecký kraj byl jediným, kde sociální demokraté zůstali pod 30 %.

Nejvýraznější pokles voličské přízně zaznamenali v kraji osm let vládnoucí občanští demokraté. Ztráta vítěze předešlých dvou krajských klání se na úrovni okresů pohybovala od 7,91 % do 21,74 %. Nejvýraznější propad ODS v okresech Česká Lípa (-21,74 %) a Jablonec nad Nisou (-15,75 %) je nicméně třeba vnímat v perspektivě výsledků z roku 2004, kdy ODS v těchto okresech podpořilo více než 40 % voličů. To potvrzuje srovnání mezi volbami 2000 a 2008, kdy ztráta ODS na krajské úrovni dosáhla -2,31 % a v jednotlivých okresech se pohybovala od -2,13 % (Liberec), přes -3,07 % (Jablonec nad Nisou) až po -7,06 % (Česká Lípa), a na Semilsku dokonce ODS ve srovnání s rokem 2000 posílila o 3,17 %.

Na vzestup ČSSD doplatili i komunisté. Ztráta KSČM v Libereckém kraji byla menší než na republikové úrovni, což bylo ovlivněno výchozí situací, protože KSČM zaostala za celostátním výsledkem i v minulých volbách (2000: -4,85 %; 2004: -3,75 %). Stejně jako ODS i komunisté doplatili na vyšší volební účast. I přesto, že KSČM podpořil historicky nejvyšší počet příznivců, dosáhli komunisté záporného relativního výsledku ve všech okresech ve srovnání s volbami 2000 a 2004. Pokles KSČM v roce 2008 ale nepřesáhl 2 %, s výjimkou Českolipska (-3,89 %), které ovšem nadále zůstalo nejsilnější baštou strany s podporou téměř pětiny elektorátu (18,24 %). V dalších okresech byla úroveň podpory KSČM poměrně vyrovnaná (11,86–13,30 %).

Celkově nejhorší krajský výsledek SOS se odrazil i na úrovni jednotlivých okresů Libereckého kraje. V meziokresním srovnání posílila SOS pouze nepatrně na Českolipsku (5,49 %), oblasti s dosud nejnižší podporou strany, ale toto zlepšení nemohlo vykompenzovat obrovské výpadky strany v dalších okresech. Na Jablonecku a Semilsku se podpora SOS přiblížila 2% hranici a pouze výsledek v nejlidnatějším okrese Liberec (10,27 %) straně zajistil, i když značně redukován, zastoupení v krajském zastupitelstvu.²⁰

Zelení, kteří v roce 2000 do krajského zastupitelstva nekandidovali, navýšili mezi volbami 2004 a 2008 podporu ve všech okresech. Na Českolipsku a Liberecku těsně překročili 5 %, zatímco na Jablonecku a Semilsku zůstali pod 4% hranicí. Podpora dalšího ze subjektů atakujícího 5% klauzuli USZ byla v meziokresním srovnání poměrně vyrovnaná. S výjimkou Českolipska překonala USZ 4% nebo dokonce 5% hranici (okres Liberec). Opačný závěr lze vyslovit o voličské základně KKL. Koalice lidovců a SNK-ED výrazněji uspěla pouze na

²⁰ V okrese Liberec získala SOS 5 367 (67,62 %) z celkových 7 937 hlasů.

Semilsku (6,15 %), zcela propadla na Českolipsku (1,78 %) a ani ve zbývajících dvou okresech její elektorát nepřevýšil 4 %.

5. Volební účast v krajských volbách v Libereckém kraji a jeho jednotlivých okresech

Z hlediska politologické teorie bývají krajské volby řazeny mezi tzv. druhořadé volby (*second-order elections*), vyznačující se jako jedním ze základních charakteristických rysů výrazně nižší volební účastí (srov. Reif, Schmidt 1980: 8-15). Výjimku z tohoto pravidla nepředstavuje ani Liberecký kraj. Rozdíl mezi volební účastí v krajských volbách a jim předcházejících volbách do PS PČR byl ve všech případech výrazný. S postupným poklesem účasti v parlamentních volbách se rozdíl snížil, ale i nadále činí přibližně 25 %.

Tabulka č. 4. Volební účast v krajských volbách a volbách do PS PČR v letech 1998–2008.

	PS 1998	KV 2000	Rozdíl 98–00	PS 2002	KV 2004	Rozdíl 02–04	PS 2006	KV 2008	Rozdíl 06–08
ČR	74,03	33,64	-40,39	58,00	29,62	-28,38	64,47	40,30	-24,17
Liberecký kraj	73,09	33,07	-40,02	55,83	30,83	-25,00	62,35	38,08	-24,27
okres Česká Lípa	68,40	26,44	-41,96	51,67	25,20	-26,47	57,31	33,56	-23,75
okres Jablonec nad Nisou	73,55	35,32	-38,23	56,18	31,54	-24,64	63,28	37,14	-26,14
okres Liberec	73,29	33,08	-40,21	55,50	31,73	-23,77	62,17	39,54	-22,63
okres Semily	78,23	39,19	-39,04	61,65	35,58	-26,07	68,45	42,12	-26,33

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

Odlišnosti ve volební účasti lze pozorovat i na úrovni jednotlivých okresů. V tomto ohledu vykazuje úroveň participace voličů jednoznačný vzorec společný pro krajské volby i volby do PS PČR. Ve všech případech se účast v okresech Jablonec nad Nisou a Liberec pohybuje na průměru kraje jako celku a výrazněji nezaostává ani za celostátním průměrem. Naproti tomu účast voličů v krajských volbách v okrese Česká Lípa dosahuje bez výjimky podprůměrných výsledků ve srovnání s krajskou i celostátní úrovní (-4,52 % až -6,63 %, resp. -4,42 % až -7,20 %), a naopak participace voličů v okrese Semily překonává jak krajskou (4,04 % až 6,12 %), tak celostátní úroveň (1,82 % až 5,96 %).

Tabulka č. 5. Rozdíly ve volební účasti v krajských volbách 2000–2008.

	Rozdíl 00–04	Rozdíl 04–08	Rozdíl 00–08
Liberecký kraj	-2,24	+7,25	+5,01
okres Česká Lípa	-1,24	+8,36	+7,12
okres Jablonec nad Nisou	-3,78	+5,60	+1,82
okres Liberec	-1,35	+7,81	+6,46
okres Semily	-3,61	+6,54	+2,93

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

Srovnání meziokresní volební účasti v letech 2000–2008 navíc potvrzuje, že žádný z okresů nevybočuje z celkového trendu vývoje participace voličů ve volbách. Pokles volební účasti v krajských volbách 2004 neminul žádný z okresů (-1,24 % až -3,78 %) a podobně i nárůst mezi volbami 2004 a 2008 se projevil ve všech okresech (+5,60 % až +8,36 %).

6. Volební účast v krajských volbách v obcích okresu Liberec

Pokud sestoupíme na úroveň okresu Liberec, která je hlavním výzkumným polem naší práce, je patrné, že celkový vývoj volební účasti identifikovaný na krajské a okresní úrovni se dotýká i jednotlivých kategorií obcí. Nejvýraznějším způsobem se proměny participace projeví v nejmenších obcích. Ty zaznamenaly mezi roky 2000 a 2004 největší pokles účasti, aby po čtyřech letech dosáhly nejvýraznějšího vzestupu. Bez ohledu na tyto výkyvy jsou to ale právě nejmenší obce, jež se vyznačují nejvyšší účastí, přesahující krajskou i celostátní úroveň. Stejně konstatování lze vztáhnout na opačnou kategorii, zastupovanou krajským městem Liberec, řadí se ve volební účasti hned za nejmenší obce. Všechny další kategorie obcí se již, s ojedinělými výjimkami, řadí k podprůměrným.²¹ Tato tendence nebyla narušena v žádných z trojích krajských voleb, stejně jako trend nejnižší účasti v obcích s 2000–4999 a 5000–9999 obyvateli.

²¹ Jedinou výjimku z tohoto vzorce představovaly v krajských volbách 2008 kategorie obcí 500–999 obyvatel a 1000–1999 obyvatel, v nichž účast o 0,31 %, resp. 1,77 %, překročila krajskou úroveň, ale za celostátní opět zaostala.

Tabulka č. 6. Volební účast v krajských volbách v obcích okresu Liberec dle velikosti obce.

	2000	2004	2008	Rozdíl 00–04	Rozdíl 04–08	Rozdíl 00–08
do 499 obyvatel	36,95	32,92	45,47	-4,03	+12,55	+8,52
500–999 obyvatel	30,60	28,88	38,11	-1,72	+9,23	+7,51
1000–1999 obyvatel	32,35	28,45	39,85	-3,90	+11,40	+7,50
2000–4999 obyvatel	28,43	25,63	35,10	-2,80	+9,47	+6,67
5000–9999 obyvatel	26,98	24,30	33,11	-2,68	+8,81	+6,13
více než 10 000 obyvatel	35,09	34,79	41,45	-0,30	+6,66	+6,36
Okres Liberec	33,08	31,73	39,54	-1,35	+7,81	+6,46
Liberecký kraj	33,07	30,83	38,08	-2,24	+7,25	+5,01
ČR	33,64	29,62	40,30	-4,02	+10,68	+6,66

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

I přes jistý náznak snižování rozdílů ve srovnání s okresní úrovní – u obcí s 2000–4999 poklesl rozdíl z maxima 6,10 % (2004) na 4,44 % (2008) a u obcí s 5000–9999 obyvateli ze 7,43 % (2004) na 6,43 % (2008) – pohled na vývoj rozdílů mezi jednotlivými kategoriemi obcí ukazuje na přetrvávající výrazné zaostávání obcí těchto kategorií. A to jak vůči nejlidnatějším obcím (Liberec), tak především ve srovnání s nejmenšími obcemi, kde rozdíl po volbách 2008 převýšil 10 % (10,37 % v případě obcí s 2000–4999 a 12,36 % u obcí s 5000–4999 obyvateli).

Pokud bychom se pokusili analyzovat volební účast z pohledu geografické polohy, lze v rámci okresu Liberec identifikovat několik odlišných oblastí. Zcela zřetelně vystupuje nižší míra volební účasti v obcích ležících v blízkosti státní hranice, bez ohledu na jejich velikost. Do této kategorie spadá, až na několik málo výjimek, celé území SO ORP Frýdlant (prvorepublikový politický okres Frýdlant), kde průměrná volební účast dosáhla 26,55 % (2000), 23,58 % (2004) a 32,76 % (2008). I přes mezivolební nárůst zaostala účast v této oblasti v roce 2008 o 6,78 % za okresní úrovní (v letech 2000 a 2004 tento rozdíl činil 6,53 %, resp. 8,15 %), a právě zde se nachází nejvíce obcí s extrémně nízkou účastí. Např. v roce 2004 obce Bulovka, Dolní Řasnice a Pertoltice nepřekonal 20 % (Dolní Řasnice rovněž v roce 2000) a v roce 2008, kdy účast na úrovni okresu dosáhla téměř 40 %, obce Bílý Potok, Dolní Řasnice, Horní Řasnice, Jindřichovice pod Smrkem, Nové Město pod Smrkem a Raspenava zůstaly pod 30 %. S podobně nízkou účastí se v rámci zbývajících území okresu lze setkat již pouze v obci Nová Ves v roce 2004.

Druhou příhraniční oblast s podprůměrnou mírou participace vytvářejí obce na Hrádecku (bývalý prvorepublikový soudní okres Chrastava, resp. část politického okresu Liberec), kde průměrná volební účast dosáhla 27,92 % (2000), 25,41 % (2004) a 34,45 % (2008).

Celou tuto oblast s podprůměrnou voličskou účastí přerušuje souvislý pás vycházející z města Liberce západním a jihozápadním směrem, včetně několika obcí přiléhajících k Liberci na

jihu města, doplněný na jihu okresu téměř souvislým územím, kde leží obce s nejvyšší mírou participace. Zatímco ovšem do území nadprůměrné podpory navazující na město Liberec se řadí obce takřka všech velikostních kategorií, jižní území okresu (tvořící část prvorepublikového politického okresu Turnov), kde leží obce s nejvyšší mírou participace, tvoří takřka bez výjimky nejmenší obce. Ze 13 zde ležících obcí, spadajících pod SO ORP Turnov,²² se v 11 případech jedná o nejmenší obce a po jednom případě o obce kategorie 500–999, resp. 1000–1999 obyvatel. Na rozdíl od výše zmíněných (příhraničních) oblastí s podprůměrnou účastí, kde velikost obce nemá výrazný vliv na volební účast, v menších obcích na jihu okresu lze naopak pozorovat negativní vztah mezi mírou volební účasti a velikostí obce. Průměrná volební účast obcí SO ORP Turnov dosáhla 42,19 % (2000), 35,48 % (2004) a 44,38 % (2008), překonala průměr okresu o 9,11 % (2000), 3,75 % (2004) a 4,84 % (2008) a i přes jisté sblížení s celookresní úrovní je rozdíl mezi oblastmi s nejvyšší a nejnižší účastí (obcemi SO ORP Turnov a obcemi SO ORP Frýdlant) nadále výrazný: 15,63 % (2000), 11,90 % (2004) a 11,61 % (2008).

Pokud bychom se pokusili analyzovat účast ve všech obcích bývalého politického okresu Turnov ležících v současnosti na území okresu Liberec, tj. i těch řadících se do SO ORP Liberec (Česko-dubsko), účast v roce 2008 by ještě vzrostla (45,26 %), zatímco v letech 2000 a 2004 mírně zaostala (40,12 %, resp. 34,38 %). Skutečnost, že ani zahrnutí těchto obcí nevedlo k výraznějšímu poklesu účasti, a to i přesto, že tímto krokem výrazně vzrostla heterogenita struktury obcí takto vymezeného území (mezi šesti z těchto obcí byly dvě kategorie do 499, tři 500–999 a jedna 2000–4999 obyvatel), naznačuje, že sama velikost obce není nutně rozhodujícím faktorem ovlivňujícím výši volební účasti.

Sestavíme-li žebříček obcí podle účasti ve třech dosud uskutečněných krajských volbách, mezi posledními deseti obcemi jednoznačně převládají obce SO ORP Frýdlant. Šest obcí v roce 2000 a po osmi v letech 2004 a 2008, přičemž pokaždé se v nejhorší desítce umístily Dolní Řasnice (ve volbách 2000 a 2008 obec s vůbec nejnižší volební účastí a v roce 2004 druhou nejnižší) a Raspenava – tedy obce spadající do kategorie 500–999 obyvatel (Dolní Řasnice), resp. 2000–4999 obyvatel (Raspenava). Dvojnásobnou účast zaznamenaly Bílý Potok, Horní Řasnice, Nové Město pod Smrkem, Bulovka, Dětrichovice a Nová Ves (jediná z obcí nepatřící do SO

---

²² Sídelní struktura SO ORP Turnov je unikátní. K 1. 1. 2007 došlo v České republice u těch obcí, jejichž správní obec s rozšířenou působností se nacházela v jiném okrese, k jejich administrativnímu přeřazení do okresu, kde se tato správní obec nachází. V případě SO ORP Turnov se tak však nestalo a území tohoto celku vytvářejí i nadále obce tří okresů. Celkem má ve SO ORP Turnov působnost 37 obcí, z toho 21 obcí z okresu Semily, 13 obcí z okresu Liberec a 3 obce z okresu Jablonec nad Nisou.

ORP Frýdlant). S výjimkou Horní Řasnice (do 499 obyvatel) a Nového Města pod Smrkem (2000–4999 obyvatel) obce kategorie 500–999 obyvatel.

Naproti tomu mezi obcemi s nejvyšší volební účastí panovala větší vyrovnanost, nicméně převahu získaly, stejně jako v celkovém hodnocení, obce ležící na jižním cípu okresu Liberec, spadající pod SO ORP Turnov, jež se v první desítce umístily v šesti (2000 a 2004), resp. pěti případech (2008), doplněny dalšími obcemi bývalého politického okresu Turnov (třemi v roce 2000, dvěma v roce 2004 a jednou v roce 2008). Jmenovitě se v první desítce ve všech trojích volbách umístily Radimovice, Soběslavice, Vlastibořice a Pěňčín a ve dvou případech Žďárek a další obce bývalého politického okresu Turnov (v současnosti SO ORP Liberec): Proseč pod Ještědem, Světlá pod Ještědem a Hlavice. Ve všech případech se jednalo o nejmenší obce, až na Pěňčín a Světlu pod Ještědem, spadající do druhé nejnížší velikostní kategorie. Zbývající obce, které pronikly dvakrát mezi obce s nejvyšší účastí, byly Cetenov a Kryštofovo Údolí (SO ORP Liberec) z bývalých politických okresů Česká Lípa a Liberec.

Z pohledu celkového hodnocení jsme nenalezli lineární model závislosti mezi velikostí obce a mírou volební účasti, a lze tudíž konstatovat, že sama velikost obcí není rozhodujícím faktorem vysvětlujícím odlišnou míru participace voličů v krajských volbách na území okresu Liberec. Z důvodu omezeného rozsahu předkládané práce není možné provádět hloubkový rozbor vysvětlující tyto rozdíly, nicméně naší snahou bude alespoň popsat rozložení jednotlivých sociodemografických charakteristik v oblastech s nejvýraznějšími odlišnostmi v participaci voličů a následně se pokusíme nastínit potenciální vliv vysvětlujících proměnných na výši volební účasti pomocí korelační analýzy.²³

Pokud se v případě okresu Liberec zaměříme na srovnání oblastí, kde byly nalezeny nejvýraznější odlišnosti ve voličské účasti, ukazuje se, že v příhraničních oblastech žije nejméně vysokoškoláků a středoškoláků, a naopak nejvíce osob se základním vzděláním. V obcích SO ORP Frýdlant dosahuje podíl vysokoškoláků 3,23 %, středoškoláků 20,54 % a osob se základním vzděláním 30,02 %. Podobně nízké hodnoty vykazují obce na Hrádecku (bývalý soudní okres Chrastava) v severním cípu SO ORP Liberec (VŠ: 3,72 %; SŠ: 20,37 %; základní: 29,29 %). Naproti tomu v obcích SO ORP Turnov je podíl vysokoškoláků 4,81 %, středoškoláků 25,27 %

---

²³ Zde je nutné upozornit na to, že Pearsonův korelační koeficient je nástroj měřící míru síly vztahu dvou náhodných spojitých proměnných a pro přesnější odpověď na míru vlivu jednotlivých proměnných by bylo třeba pracovat se sofistikovanějšími statistickými nástroji, na což předkládaná práce, vzhledem k omezenému rozsahu, vědomě rezignuje, a tuto problematiku ponechává jako výzvu pro budoucí studie. Zde se nabízí např. regresní analýza, jejíž metoda spočívá v hledání statistických (nikoliv příčinných) souvislostí mezi vysvětlovanou proměnou a souborem potenciálně vysvětlujících proměnných (srov. Kostecký 1995: 63; Kostecký, Čermák 2004: 469-471).

a osob se základním vzděláním 25,30 %. Po sečtení všech obcí bývalého politického okresu Turnov se podíl vysokoškoláků zvyšuje až na 5,02 % (SŠ: 25,08 %, základní 26,43 %). Nejpříznivější vzdělanostní strukturu ze všech obcí má krajské město Liberec s podílem vysokoškoláků 11,13 %, nejmenším počtem osob se základním vzděláním (19,25 %) a třetím nejvyšším počtem středoškoláků (31,67 %). I přes nalezené rozdíly ve vzdělání obyvatel oblastí řadících se na opačné konce v participaci, nejsou tyto odlišnosti propastné. V případě VŠ vzdělání 1,58 %, SŠ 4,73 % a základního 4,72 %. Podobně nebyly mezi oběma oblastmi nalezeny výrazné rozdíly v podílu osob v postproduktivním věku (11,21 % v obcích SO ORP Frýdlant vs. 13,73 % v obcích SO ORP Turnov). Ještě nižších hodnot dosahují rozdíly v míře religiozity. V obcích SO ORP Frýdlant se jako věřící deklaruje 18,12 % občanů, v obcích SO ORP Turnov 19,00 %, tj. rozdíl 0,88 % a podobnou výši religiozity lze identifikovat i v krajském městě (17,07 %).²⁴

Daleko výraznější rozdíly nabízí pohled na míru nezaměstnanosti. V tomto ohledu dosahuje, resp. v roce 2004 přesahuje, nezaměstnanost v obcích SO ORP Frýdlant (2001: 13,53 %; 2004: 16,73 %; 2008: 12,28 %) takřka dvojnásobek okresní úrovně (2001: 7,61 %; 2004: 9,59 %; 2008: 6,92 %). I přes pokles nezaměstnanosti mezi lety 2004–2008 (v souvislosti s celkovým snížením nezaměstnanosti na úrovni okresu jako celku) dosahuje rozdíl v míře nezaměstnanosti mezi obcemi SO ORP Frýdlant a obcemi SO ORP Turnov – kde lze zaznamenat nejnižší míru nezaměstnanosti (2001: 4,22 %; 2004: 6,02 %; 2008: 5,29 %) – nadále 6,99 % (v roce 2001 činil 9,31 % a v roce 2004 dokonce 10,70 %). Podobně na Hrádecku, kde jsme identifikovali oblast s druhou nejnižší volební účastí, nalézáme obce, vykazující druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti (2001: 9,18 %; 2004: 10,52 %; 2008: 7,67 %).

Pokud se pokusíme pomocí korelační analýzy stručně interpretovat vztah mezi volební účastí a výše popsanými charakteristikami, lze konstatovat následující. Ve všech volbách byla zaznamenána střední až podstatná, nebo dokonce podstatná až velmi silná hodnota Pearsonova korelačního koeficientu mezi volební účastí a mírou dosaženého vzdělání, podílem osob v postproduktivním věku a mírou nezaměstnanosti (s jedinou výjimkou kategorie základního vzdělání v krajských volbách 2000, kdy byla zaznamenána nízká až střední hodnota). Naproti tomu v případě míry religiozity a jejího vztahu k volební účasti se hodnota korelačního koeficientu snížila ze střední v letech 2000 a 2004 na nízkou v roce 2008, přičemž atakovala spíše spodní hranici této hodnoty, což naznačuje, že míra religiozity není v libereckém okresu rozhodujícím faktorem při rozhodování občanů zda (ne)jít k volbám.

---

²⁴ Na druhé straně v případě započtení všech obcí bývalého politického okresu Turnov se v rámci tohoto prostoru podíl osob v postproduktivním věku zvyšuje na 16,19 % a podíl věřících na 25,41 %.

Tabulka č. 7. Korelace volební účasti a vybraných charakteristik (Pearsonův korelační koeficient).

	KV2000	KV2004	KV2008
vzdělání – VŠ	0,494	0,576	0,333
vzdělání – SŠ	0,516	0,617	0,501
vzdělání – základní	-0,229	-0,425	-0,411
postproduktivní	0,628	0,635	0,333
věřící	0,391	0,328	0,160
míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2001	-0,423	-	-
míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2004	-	-0,535	-
míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2008	-	-	-0,491

Zdroj: Český statistický úřad 2001; Český statistický úřad 2009a; Volby.cz; Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

Konečně posledním faktorem, jemuž budeme věnovat pozornost, je místní kontext, který může hrát v některých případech zcela rozhodující roli.²⁵ To lze doložit na příkladu Jindřichovic pod Smrkem. Tato obec se v roce 2000 umístila na pátém nejlepším místě, když účast voličů dosáhla 51,18 % a podobně překonala okresní, krajskou i celostátní úroveň i v roce 2004 (36,44 %), což ji vyneslo na třinácté místo v okrese. Na první pohled nepochopitelný pokles účasti v roce 2008, který obec zařadil na třetí místo od konce (28,05 %), do velké míry vysvětluje pohled na kandidátní listiny jednotlivých stran. Kandidátku SOS ve volbách 2000 a 2004 vedl populární starosta Jindřichovic pod Smrkem Petr Pávek a pokles volební účasti lze interpretovat jako odpověď voličů na Pávkův odchod z politiky i fakt, že jím vedená SOS nedokázala získat zastoupení v krajské vládě a napomoci rozvoji Frýdlantska jako jedné z nejméně ekonomicky rozvinutých částí Libereckého kraje. Výše řečené tudíž dokládá potřebu věnovat při analýze participace a hledání vzájemných souvislostí mezi chováním obyvatel sledovaných teritoriálních

²⁵ Zajímavou otázkou by bylo i hledání odpovědi na otázku vlivu odlišné struktury jednotlivých obcí jakožto společenství. Právě obce s nejnižší volební účastí totiž leží v severní části okresu, tedy vysídlených oblastech, kde se před druhou světovou nacházely obce s převážně německým osídlením, zatímco na jihu okresu se dostáváme do regionu, který byl z národnostního hlediska téměř zcela český. Rozsah této otázky je nicméně sám o sobě tak rozsáhlý, že by si vyžádal samostatnou studii, zahrnující i otázku, zda půlstoletí nedemokratických režimů a proměna sociodemografických charakteristik obyvatelstva v období komunistického režimu přispěla k přiblížení volebního chování v dosídlených a nedosídlených oblastech, nebo zda lze v oblastech s původním českým obyvatelstvem i nadále pozorovat přetrvávání voličských vzorců patrných již z období první republiky.

jednotek pozornost jak proměnným charakterizujícím strukturu obyvatel (tzv. kompozitní přístup), tak místnímu společenskému klimatu (tzv. kontextuální přístup).²⁶

Závěrečnou otázkou týkající se voličského chování je stabilita volební účasti. Hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu hodnot volební účasti v krajských volbách v obcích okresu Liberec potvrzují, že voličské chování vyjádřené účastí je v zásadě stabilní, resp. jeho změny jsou uniformní. Nejstabilnější volební účast lze sledovat vždy mezi po sobě následujícími volbami 0,761 (2000–2004), resp. 0,730 (2004–2008), zatímco o poznání nižších hodnot dosahuje vztah mezi účastí v letech 2000 a 2008. I v tomto případě, ale hodnota korelačního koeficientu dosahuje 0,613, tj. velmi silné korelace. Zdá se tedy, že došlo ke stabilizaci chování a krajských voleb se zřejmě účastní v zásadě stejní lidé.

Tabulka č. 8. Stabilita volební účasti v krajských volbách v okresu Liberec (Pearsonův korelační koeficient).

	2000/2004	2004/2008	2000/2008
Volební účast	0,761	0,730	0,613

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

7. Volební výsledky v krajských volbách v obcích okresu Liberec

Přejdeme-li od analýzy volební účasti k analýze výsledků voleb v jednotlivých obcích okresu Liberec, soustředí se oblast našeho zájmu na rozdílnost volebního chování v jednotlivých typech obcí a souvislost voličských vzorců mezi jednotlivými volebními akty. V kategorii nejmenších obcí lze pozorovat výrazné proměny voličských vzorců mezi volbami. Zatímco v roce 2000 zde těsně zvítězila ODS před KSČM a SOS, v roce 2004 stanula v pozici jednoznačného vítěze ODS a SOS a KSČM si pouze vyměnily vzájemné pořadí, výsledky z roku 2008 zcela proměnily voličské chování na této úrovni. Vítězem voleb se stala ČSSD, která zde v předešlých volbách skončila až na čtvrté pozici (strana překročila v předchozích volbách pouze těsně 10 %), před ODS, která dokázala i přes výrazný pokles uhájit druhou pozici. Třetí místo obsadili Starostové, kteří odsunuli až na čtvrté místo KSČM, a naprostou porážkou skončily volby v nejmenších obcích pro SOS. Podpora strany nepřekročila 3 % a SOS se z druhého místa v roce 2004 posunula až na osmé a její podpora zaostala i za USZ, KLK a SZ. Žádná z dalších stran nedokázala v roce 2008 na této úrovni překročit 5 %. SZ a KDU-ČSL nedokázaly tuto

²⁶ Někteří autoři navíc zdůrazňují, že při práci s agregátními daty nelze kompozitní a kontextuální typ vysvětlení ani důsledně rozlišovat a charakter agregovaných dat vylučuje přesné určení, který z obou přístupů je blíží pravdě (srov. Kostecký 1995: 60-64).

hranici zdolat ani v roce 2004, což jednoznačně ukazuje, že úspěch Čtyřkoalice v roce 2000 nebyl v nejmenších obcích založen na podpoře lidovců, ale spíše dalších subjektů tohoto uskupení.

Tabulka č. 9. Výsledky krajských voleb v okrese Liberec dle velikosti obce (rozdíl mezi volbami 2004 a 2008).

Obyvatel	ČSSD				ODS				KSČM			
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -
do 499	11,02	10,07	25,03	14,96	18,58	30,27	23,62	-6,65	18,03	16,15	14,90	-1,25
500-999	11,19	10,55	25,38	14,83	18,12	30,66	18,16	-12,50	17,74	17,83	15,06	-2,77
1000-1999	10,95	11,03	29,51	18,48	20,21	31,08	20,74	-10,34	20,43	17,74	16,57	-1,17
2000-4999	11,63	10,80	30,99	20,19	19,63	27,37	19,75	-7,62	20,48	18,78	18,04	-0,74
5000-9999	19,07	13,03	25,59	12,56	19,42	28,37	14,01	-14,36	21,13	17,86	15,47	-2,39
více než 10 000	11,85	10,90	26,31	15,41	23,72	31,85	20,94	-10,91	13,59	12,93	11,20	-1,73
Okres Liberec	12,44	11,04	26,69	15,65	22,16	30,94	20,03	-10,91	15,73	14,55	13,00	-1,55
Obyvatel	SOS				SZ				USZ			
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -
do 499	16,82	16,51	2,81	-13,70	-	2,13	2,88	0,75	3,06	6,54	3,36	-3,18
500-999	23,22	19,75	4,74	-15,01	-	2,48	4,41	1,93	4,00	3,99	3,73	-0,26
1000-1999	8,38	14,80	5,14	-9,66	-	2,30	3,81	1,51	4,56	7,75	4,59	-3,16
2000-4999	12,11	18,06	3,86	-14,20	-	1,99	3,36	1,37	4,50	6,20	4,60	-1,60
5000-9999	12,11	24,53	2,34	-22,19	-	1,88	2,58	0,70	2,86	4,35	2,83	-1,52
více než 10 000	17,52	19,13	14,15	-4,98	-	3,88	7,05	3,17	4,57	5,73	5,89	0,16
Okres Liberec	16,34	19,32	10,27	-9,05	-	3,29	5,68	2,39	4,27	5,64	5,10	-0,54
Obyvatel	KDU-ČSL				NEZ		SNK	NEZ+SNK	US-DeU	ED	SLK	
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2004	2004	2004	2004	2008	+ / -
do 499	10,00	3,12	3,11	-0,01	10,43	4,78	4,83	9,61	1,97	1,09	19,22	19,22
500-999	7,70	1,83	2,64	0,81	8,93	4,36	4,28	8,63	1,26	1,47	22,09	22,09
1000-1999	10,21	2,30	2,75	0,45	6,83	4,96	2,51	7,47	1,26	1,82	12,48	12,48
2000-4999	9,69	3,19	6,52	3,33	11,70	5,93	2,35	8,28	1,52	1,16	8,47	8,47
5000-9999	10,57	2,49	2,45	-0,04	6,44	1,55	1,35	2,90	0,89	1,70	29,50	29,50
více než 10 000	12,27	2,64	3,76	1,12	5,94	3,38	2,11	5,49	1,49	2,30	8,35	8,35
Okres Liberec	11,39	2,64	3,73	1,09	7,01	3,61	2,33	5,94	1,43	2,01	12,27	12,27

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.

Kategorie obcí s 500–999 obyvateli do velké míry kopíruje trend zaznamenaný v nejmenších obcích. I zde dokázala ČSSD výrazně navýšit své zisky a posunout se na první místo, před Starosty, kteří zde dokázali přestihnout i ODS, a čtvrté komunisty.

Nejsilnější podporu v krajských volbách 2008 získala ČSSD v kategorii obcí s 1000–1999 a 2000–4999 obyvateli, kde se sociální demokraté těsně přiblížili, resp. překročili 30 %. Podpora na hranici pětiny elektorátu zajistila druhé místo ODS, před KSČM a až čtvrtými Starosty, kteří, s narůstající velikostí obcí, až na výjimky (viz níže), postupně ztráceli voličskou podporu. V těchto obcích dokázaly získat více než 5 % ještě SOS (1000–1999 obyvatel) a KLU (2000–4999

obyvatel); v případě KLK se jednalo o jedinou kategorii obcí, kde tento subjekt, jehož součástí byli i lidovci, tuto hranici dokázal překonat.

Jedinou kategorií obcí, kde se ČSSD nepodařilo zvítězit, se staly obce s 5000–9999 obyvateli. Vítězem v této kategorii (zahrnující pouhá tři města) se stali Starostové, kteří se zde těsně přiblížili 30 %. Druzí se umístili sociální demokraté (20,97 %) před komunisty (15,47 %) a až na čtvrtém místě skončili občanští demokraté (14,01 %). Výsledek ODS v těchto obcích byl vůbec nejhorší, když strana ztratila téměř polovinu voličů z roku 2004. Městem, kde se rozhodlo o porážce ODS, ale i vítězství Starostů, se stal Hrádek nad Nisou. Kandidátka SLK vedená hrádeckým starostou Martinem Půtou obdržela ve třetím největším městě okresu 52,74 %, která byla do velké míry právě na úkor ODS. Zatímco ČSSD obdržela v Hrádku 18,49 % a KSČM 13,55 %, ODS získala pouhých 8,22 % oproti 21,68 % z roku 2004. Význam Martina Půty dokládá i výsledek voleb v roce 2004, v nichž byl Hrádek nad Nisou jedinou obcí této kategorie, z níž odešla ODS poražena na úkor SOS (34,74 %) a sám Půta, kandidující na listině SOS, obdržel 75,86 % preferenčních hlasů. Ve zbývajících dvou obcích této kategorie již v roce 2008 zvítězila ČSSD – ve Frýdlantu před ODS, KSČM a SLK a v Chrastavě před SLK, ODS a KSČM.

Trend celostátního vzestupu sociálních demokratů výrazně ovlivnil i výsledky na území krajského města (jediné obce okresu s více než deseti tisíci obyvateli). Podpora ČSSD se zvýšila více než dvaapůlkrát až na 26,31 % (2000: 11,85 %; 2004: 10,90 %) a sociální demokraté dokázali poprvé v historii zvítězit na území města a získat více než 20 % hlasů v jiných než parlamentních volbách.²⁷ Naproti tomu pro ODS znamenal zisk 20,94 % (2000: 23,72 %; 2004: 31,85 %) nejhorší volební výsledek na území města od roku 1990.²⁸ Silnou pozici si v Liberci, i přes téměř 5% ztrátu, udržela SOS, která obdržela 14,15 % (2000: 17,51 %; 2004: 19,13 %), ale výrazný vzestup sociálních demokratů odsunul SOS až na třetí místo.²⁹ Na druhé straně to byl právě výsledek v krajském městě, jenž straně zabezpečil udržení zastoupení, i když značně redukováného, v zastupitelstvu kraje. Právě v Liberci totiž SOS získala 58,94 % z celkového

---

²⁷ Zatímco ve volbách do PS PČR je pozice ČSSD a ODS na území města poměrně vyrovnaná – ČSSD dokázala zvítězit v parlamentních volbách 2002 (o 0,96 %) a v roce 1998 podlehl pouze těsně (o 0,09 %), v komunálních volbách je pozice sociálních demokratů výrazně slabší a pohybuje se mezi 13,86–18,50 %, s vrcholem v roce 1998, od něhož lze sledovat sestupný trend až na 14,31 % v roce 2006.

²⁸ ODS zvítězila v Liberci ve všech komunálních volbách po roce 1990 (1994: 29,10 %; 1998: 31,82 %; 2002: 27,72 %; 2006: 28,89 %).

²⁹ V komunálních volbách 2006 SOS vedená koalice SOS pro Liberec, zahrnující dále KDU-ČSL, US-DeU, VPM, Cestu změny (CZ), Stranu zdravého rozumu (SZR) a nezávislé kandidáty, obdržela 20,98 % a stala se druhým nejsilnějším subjektem v zastupitelstvu krajského města, za vítěznými občanskými demokratty.

počtu všech hlasů obdrženy v rámci kraje. Poklesu se nevyhnuli ani komunisté, kteří s 11,20 % obsadili čtvrté místo a stejně jako v předešlých volbách (2000: 13,58 %; 2004: 12,93 %) potvrdili, že v Liberci disponují nejslabší podporou ze všech kategorií obcí.³⁰ Relativně úspěšně zasáhli do voleb v Liberci i Starostové, kteří zde sice dosáhli svého nejhoršího výsledku, nicméně v celkovém součtu znamenalo 8,35 % z krajského města 15,44 % v kraji jako celku. Liberec se stal také jedinou velikostní kategorií, kde dosáhli výraznějších zisků zelení. I přes téměř dvojnásobné navýšení podpory SZ oproti volbám 2004 ale nelze výsledných 7,05 % označit za úspěch, a to především při pohledu na výsledky komunálních a parlamentních voleb z roku 2006. V nich zelení na území města obdrželi 11,33 %, resp. 12,51 % a podobný výsledek v krajských volbách by straně bezpečně zajistil křesla v krajském zastupitelstvu. Posledním subjektem, který překročil 5% hranici, se stala USZ. Unie mírně navýšila svůj zisk na 5,89 %, ale stejně jako zelení i USZ výrazně zaostala za svým ziskem z komunálních voleb 2006 (9,06 %) a stejně jako u SZ i v jejím případě by výsledek v podobné výši znamenal zisk více než 5 % v rámci celého kraje. KDU-ČSL a SNK-ED tvořená KLK obdržela v Liberci 3,76 % a tento výsledek potvrdil, že ani v krajském městě nedisponují lidovci výraznější podporou a Čtyřkoaliční zisk 12,27 % z roku 2000 měl svůj základ v podpoře dalších subjektů této koalice spíše než samotných lidovců.

Zajímavou otázkou je rovněž míra stability volebních vzorců v jednotlivých sledovaných částech celku, tj. (ne)uniformita voličské změny v obcích okresu Liberec. Z hlediska souvislosti mezi jednotlivými volebními akty lze nejsilnější vazby identifikovat u KSČM. Nejsilnější sledovaná vazba byla nalezena mezi volbami 2000 a 2004 (0,819), zatímco ve zbývajících případech byla korelace nižší, ale i přesto se přibližovala hodnotě 0,700. O poznání nižších hodnot dosáhla ODS. Zatímco v bezprostředně po sobě následujících volbách dosáhl Pearsonův koeficient vždy hodnoty přes 0,600, nejslabším vztahem se, stejně jako u KSČM, vyznačuje vztah mezi volbami 2000 a 2008 (0,412). Výrazně nižší korelace můžeme pozorovat u ČSSD. V případě sociálních demokratů dosáhla korelace nejvyšších hodnot mezi prvními a druhými volbami (0,439), zatímco v dalších případech byla velmi slabá a nepřekročila 0,200. Nabízí se tak vysvětlení, že výrazný vzestup ČSSD v roce 2008 měl svůj původ v oslovení výrazně odlišných voličských skupin, než které stranu podporovaly v předchozích druhořadých volbách. Podle

---

³⁰ Pozice KSČM na území města v krajských volbách nicméně stále převyšuje podporu strany v komunálních volbách nebo volbách do PS PČR, v nichž zisky KSČM zřídka překračují 10 %. Komunisté obdrželi v komunálních volbách 9,27 % (1994); 8,76 % (1998); 10,75 % (2002); 8,76 % (2006) a ve volbách do PS PČR 10,00 % (1992); 6,69 % (1996); 7,15 % (1998); 14,14 % (2002); 8,85 % (2006).

některých autorů volí ČSSD v tomto typu voleb především její stálý elektorát, zatímco v prvořadých volbách širší okruh sympatizantů (srov. Pšeja 2001: 115-117; Šaradín 2008: 131).

SZ se krajských voleb 2000 neúčastnila a ani korelace nalezená mezi volbami 2004 a 2008 nebyla příliš silná (0,368). V případě lidovců představuje výraznou komplikaci skutečnost, že v letech 2000 a 2008 KDU-ČSL nekandidovala samostatně, ale v rámci Čtyřkoalice, resp. KLK. Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu mezi volbami 2000 a 2004 dosáhla 0,363, což znovu potvrzuje, že voličský přínos KDU-ČSL pro výsledek Čtyřkoalice v roce 2000 nebyl v okrese Liberec rozhodující pro úspěch tohoto subjektu. Zbylé korelace dosahují ještě nižších hodnot a ukazují na nízkou stabilitu elektorátu KDU-ČSL, výrazně zesílenou zastřením identity strany kandidaturou pod hlavičkou KLK.

Pohled na souvislost volebních vzorců neparlamentních stran, jež v Libereckém kraji překračují nebo se přibližují omezovací klauzuli pro vstup do krajského zastupitelstva, ukazuje na velmi silnou vazbu mezi volbami 2000 a 2004 u SOS (0,715). Výrazný propad strany v roce 2008 nicméně tuto vazbu naprosto negoval. Korelace výsledků USZ byla z celkového hlediska velmi slabá, když nejvyšší hodnoty dosáhla mezi volbami 2000 a 2008 (0,268), zatímco mezi po sobě následujícími volbami nepřekročil korelační koeficient ani v jednom případě 0,200.

Tabulka č. 10. Stabilita vzorců volební podpory v krajských volbách v obcích okresu Liberec (Pearsonův korelační koeficient).

	2000/2004	2004/2008	2000/2008
KSČM	0,819	0,686	0,666
ODS	0,652	0,635	0,412
ČSSD	0,439	0,150	0,089
KDU-ČSL	0,363	0,183	0,109
SZ	-	0,368	-
SOS	0,715	0,082	0,181
USZ	0,167	0,155	0,268

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu, vlastní výpočet.

Pokud se zaměříme na vliv geografické polohy obcí, jejíž vliv byl prokázán v případě participace, je i v podpoře jednotlivých stran možné identifikovat tendence do jisté míry analogické k volební účasti, tj. rozdělení okresu zjednodušeně ve směru sever-jih. I zde ovšem výrazný vzestup ČSSD v roce 2008 do velké míry překreslil politickou mapu okresu z předchozích dvojích voleb.

Nejvýrazněji se geografické hledisko projevuje v případě KSČM, v letech 2000 a 2004 rovněž u SOS a 2004 a 2008 u ODS. Oblast nejvyšší podpory KSČM dosahuje maxima

především v příhraničních oblastech (lze ovšem identifikovat i obce v dalších částech okresu se silnou podporou strany). V SO ORP Frýdlant dosáhla podpora komunistů v průměru 22,75 % (2000), 19,24 % (2004), 21,36 % (2008) a podobně výrazné zisky lze nalézt v letech 2000 a 2004 rovněž v navazující příhraniční oblasti tvořené obcemi prvorepublikového soudního okresu Chrastava a pokračující dále západním směrem. Naproti tomu na jihu okresu v obcích SO ORP Turnov, resp. všech obcích bývalého politického okresu Turnov spadajících v současnosti do Libereckého kraje, se podpora KSČM pohybuje na polovině oproti příhraničním oblastem (2000: 10,78 %/11,39 %; 2004: 10,27 %/12,92 %; 2008: 9,04 %/10,52 %).

Ve srovnání s KSČM byly výsledky ODS v jednotlivých částech okresu v roce 2000 poměrně vyrovnané, ale výrazný vzestup strany ve volbách 2004 měl na úrovni jednotlivých obcí odlišný průběh. Zatímco v obcích SO ORP Frýdlant se podpora občanských demokratů zvýšila z 19,81 % na 26,64 % (podobné výsledky zaznamenala strana i na Hrádecku – druhé příhraniční oblasti), v obcích SO ORP Turnov stouply průměrné zisky strany ze 23,29 % až na 37,32 % a i po započtení Českodubská (tj. všech obcí bývalého politického okresu Turnov) z 19,37 % na 32,07 %. Výrazný propad ODS ve volbách 2008 ale do jisté míry znovu proměnil mapu elektorátu strany. Podpora ODS na Frýdlantsku poklesla na historicky nejnižší úroveň (17,31 %), naproti tomu na jihu okresu si ODS udržela část podpory získané ve volbách 2004, když obdržela 28,72 % (SO ORP Turnov), resp. 24,96 % (obce bývalého politického okresu Turnov). S nejhlubším propadem se ale občanští demokraté museli vypořádat na Hrádecku, kde především díky expanzi Starostů získali pouze 11,28 %.

Podpora ČSSD ve volbách 2000 a 2004 se výrazněji odchytila od celookresního výsledku pouze v roce 2000 na Hrádecku. V obcích bývalého soudního okresu Chrastava obdržela ČSSD 21,10 %, a to především díky nadprůměrným ziskům sociálních demokratů ve třetím a čtvrtém největším městě okresu (v Chrastavě ČSSD dokonce zvítězila). Zlom v podpoře ČSSD přinesly volby 2008, kdy se výše zmíněná oblast stala naopak nejslabším voličským zázemím strany, zatímco v obcích SO ORP Turnov ČSSD obdržela 27,90 % a na Frýdlantsku dokonce 30,60 %.

Výrazné odlišnosti v regionální podpoře bylo možné v minulosti identifikovat i v případě SOS. Ve volbách 2000 a 2004 měla strana nejsilnější pozici v obcích SO ORP Frýdlant (23,65 %, resp. 27,90 %), přičemž i toto území se dále vnitřně členilo do dvou celků – historicky odpovídajících prvorepublikovým soudním okresům Frýdlant a Nové Město pod Smrkem, kde se zisky strany výrazně odlišovaly (2000: 18,78 % vs. 40,49 %; 2004: 24,34 % vs. 40,27 %). Naproti tomu v obcích SO ORP Turnov byly zisky SOS výrazně nižší (2000: 14,93 %; 2004: 10,43 %; resp. 11,27 % (2000) a 11,54 % (2004) v obcích bývalého politického okresu Turnov). Značně

proměnlivou podporou disponovala SOS ve druhé z příhraničních oblastí (na Hrádecku): 8,12 % (2000) a 23,30 % (2004). Vysvětlení těchto rozdílů přitom přináší výrazný vliv stávajících čelných místních politiků na výsledek strany. Úspěch na Frýdlantsku a zvláště Novoměstsku lze do velké míry připsat kandidatuře lídra kandidátky SOS a starosty Jindřichovic pod Smrkem Petra Pávka a podobně vzestup na Hrádecku v roce 2004 kandidatuře starosty Hrádku nad Nisou Martina Půty. Personální oslabení kandidátky SOS v roce 2008 do velké míry eliminovalo regionální diferenciaci elektorátu strany. V žádné z výše vymezených oblastí nepřekročila podpora strany 4 % a jedinou oblastí výraznější podpory SOS zůstalo krajské město a jeho nejbližší okolí.

Výrazné přesuny voličů mezi volbami 2004 a 2008, jež se promítly do stability voličských vzorců jednotlivých stran, potvrzuje i pohled na jejich výsledky v konkrétních obcích. ODS ztratila přízeň voličů v 52 z 59 obcí a zdaleka ne všude byly její ztráty malého rozsahu (ve 21 obcích přesáhl pokles podpory 10 %, ve čtyřech 20 % a v jedné dokonce 30 %), přičemž zvláště citelná byla ztráta ODS ve třech největších městech okresu, kde bez výjimky přišla o více než 10 %. Ve srovnání s ODS zaznamenali komunisté ztráty „pouze“ ve 34 obcích, přičemž výrazně menších ztrát dosáhly zejména v největších obcích. V Hrádku nad Nisou a Chrastavě přišli o 5,18 %, resp. 4,16 %, ve Frýdlantu dokonce navýšili podporu o 1,87 % a ztráta 1,73 % z Liberce znamenala, vzhledem k nárůstu volební účasti, dokonce nárůst v absolutním počtu hlasů (o 195).

Ještě výrazněji než u ODS jsou vidět ztráty na úrovni obcí v případě SOS. Úbytky hlasů SOS převýšily v osmnácti obcích 10 %, v deseti 20 %, ve třech 30 % a po jedné dokonce 40 %, resp. 60 %! Oproti občanským demokratům ztratila SOS méně v Liberci (-4,98 %), ale o to více v dalších třech největších městech okresu – v Chrastavě 11,55 %, ve Frýdlantu 20,41 % a v Hrádku nad Nisou dokonce 33,86 %. S výjimkou Liberce dokázala SOS překročit 10 % již jen ve dvou obcích, zatímco o čtyři roky dříve pouze v 15 obcích tuto hranici nepřekonalala a pravidlem v jejím případě byly zisky převyšující 20 % nebo 30 %, s vrcholem v Jindřichovicích pod Smrkem, kde SOS získala v roce 2004 73,89 % a v roce 2000 dokonce 80,25 %! Naprosto odlišným výsledkem skončily volby pro ČSSD. Sociální demokraté, kteří dokázali v předešlých volbách pouze výjimečně překročit 20 % (v roce 2000 šestkrát a v roce 2004 dvakrát) a v téměř polovině obcí nepřekročili v obou volbách 10 %, zůstali v roce 2008 pod touto hranicí pouze v pěti obcích, zatímco ve 32 překonali 20 %, v šestnácti 30 % a v jedné 40 %.

Tato zjištění dokládá i pohled na vítězné strany v jednotlivých obcích. Zatímco v roce 2000 byla na úrovni obcí neúspěšnější KSČM, která odešla vítězně z 20 obcí (v další jedné se KSČM dělila o vítězství se SOS), před ODS s 18, SOS s 12 (bez započtení společného vítězství

s KSČM), NEZ se čtyřmi vítězstvími a Čtyřkoalicí a ČSSD, které zvítězily shodně ve dvou obcích, v roce 2004 jednoznačně dominovali občanští demokraté, kteří své soupeře porazili ve 38 obcích, před KSČM a SOS s devíti a ČSSD, NEZ a SNK s jedním vítězstvím. Naprostý zvrat v dosavadním vývoji krajských voleb v roce 2008 dokládá vítězství ČSSD ve 30 obcích. Druhá se v roce 2008 umístila ODS se 17 vítězstvími, před Starosty s osmi a KSČM, jež zaznamenala další pokles a čtyři její vítězství představují pokles na pětinu oproti prvním krajským volbám.

8. Závěr

Prezentovaný příspěvek zaměřený na mikroanalýzu krajských voleb v libereckém okrese je svým záběrem bezpochyby skromný, nicméně i přes svou obsahovou a rozsahovou omezenost nabízí několik zjištění. Shrňme-li ve stručnosti jeho výsledky, můžeme konstatovat následující.

Volební účast byla v okrese Liberec nejvyšší v nejmenších obcích, kde její výše ve všech trojích volbách přesáhla jak krajskou, tak celostátní úroveň. Stejně konstatování lze vztáhnout na opačnou kategorii, zastupovanou krajským městem, které se z hlediska volební účasti řadí hned za nejmenší obce. Všechny zbývající kategorie obcí se již, s ojedinělými výjimkami, řadí k podprůměrným. Tato tendence nebyla porušena v žádných z trojích krajských voleb a nenarušen zůstal i trend nejnižší účasti ve skupině obcí s 2000–4999 a 5000–9999 obyvateli. Nalezené rozdíly ve volební účasti tudíž umožňují konstatovat, že v rámci okrese Liberec nelze identifikovat lineární model závislosti mezi velikostí obce a mírou volební účasti.

Nalezeny byly také výrazné odlišnosti ve volební účasti dané geografickou polohou jednotlivých obcí, kde lze jednoznačně identifikovat nižší účast v obcích ležících v blízkosti státní hranice. Celou tuto oblast s podprůměrnou účastí přerušuje souvislý pás vycházející z města Liberce západním a jihozápadním směrem, včetně několika obcí přiléhajících k Liberci na jihu města, doplněný na jihu okrese téměř souvislým územím, kde leží obce s nejvyšší mírou participace. Zatímco se ovšem do území nadprůměrné účasti navazující na město Liberec řadí obce takřka všech velikostních kategorií, jižní území okrese (SO ORP Turnov, tvořící část prvorepublikového okrese Turnov), kde se nalézají obce s nejvyšší mírou participace, tvoří takřka bez výjimky nejmenší obce. Na rozdíl od příhraničních oblastí s podprůměrnou účastí, kde velikost obce nemá vliv na volební účast jako v menších obcích na jihu okrese, lze naopak pozorovat trend negativního vztahu mezi mírou volební účasti a velikostí obce. Na druhé straně analýza účasti ve všech obcích bývalého politického okrese Turnov, řadících se v současnosti do okrese Liberec, zjistila, že i takto vymezené území se nadále řadí k oblastem s nadprůměrnou účastí. Skutečnost, že ani zahrnutím dalších obcí nedošlo k výraznějšímu poklesu volební účasti,

a to ani přesto, že tímto krokem výrazně vzrostla heterogenita struktury sledovaných obcí, znovu dokládá, že sama velikost obce není nutně rozhodujícím faktorem volební účasti.

Korelační analýza vybraných sociodemografických charakteristik obyvatelstva jednotlivých obcí a jejich vliv na míru volební účasti našla ve všech volbách střední až podstatnou, nebo dokonce podstatnou až velmi silnou hodnotu korelace mezi volební účastí a mírou dosaženého vzdělání, podílem osob v postproduktivním věku a mírou nezaměstnanosti. Naproti tomu v případě religiozity a jejího vztahu k volební účasti byly zaznamenány slabší korelace, což naznačuje, že míra religiozity není v libereckém okrese rozhodujícím faktorem při rozhodování občanů zda (ne)jít k volbám.

Z hlediska stability volební účasti výsledky potvrdily, že voličské chování je v zásadě stabilní, resp. jeho změny jsou uniformní. Nejstabilnější účast lze sledovat vždy mezi po sobě následujícími volbami, zatímco o poznání nižších hodnot dosahuje vztah mezi účastí v letech 2000 a 2008, nicméně i v tomto případě byla nalezena velmi silná korelace. Zdá se tedy, že došlo ke stabilizaci chování a krajských voleb se zřejmě účastní v zásadě stejní lidé.

Pokud přejdeme k výsledkům jednotlivých politických subjektů, je nutné konstatovat, že výstupy krajských voleb 2008 přinesly výrazné narušení trendů z minulých voleb, včetně narušení voličských bank jednotlivých subjektů. ODS i přes výrazný pokles potvrdila, že disponuje poměrně vyrovnaně rozloženou podporou v jednotlivých typech obcí. Zatímco v roce 2000 byla podpora ODS nejnižší v menších obcích a největší v krajském městě, v roce 2004 dosáhla strana nejhorších výsledků v obcích s 2000–4999, resp. 5000–9000 obyvateli, a přesun dokonaly volby 2008, kdy občanští demokraté vítězili především v nejmenších obcích na jihu okresu a ke skupině nejslabších obcí z roku 2004 se přidaly i obce s 500–900 obyvateli. Pro ODS tak byly volby 2008 silným varováním, protože bez regenerace mobilizačního potenciálu v největších obcích, včetně krajského města, nemůže strana pomýšlet na znovuzískání svého postavení z předchozích voleb. Poměrně vyrovnanou podporou disponuje rovněž KSČM. V jejím případě docházelo mezi jednotlivými volbami k přesunům mezi obcemi, kde strana dosahovala nejvyšších zisků, nicméně tyto přesuny nebyly příliš výrazné a jedinou, nicméně z pohledu celkového výsledku voleb podstatnou výjimku představuje trvale nejslabší voličská základna komunistů v krajském městě. Ani výrazný vzestup sociálních demokratů se výrazněji nepromítl do výsledků KSČM, jejíž ztráty dosáhly nejnižších hodnot ze všech stran, ale na druhé straně vývoj trendu podpory komunistů vykazuje setrvalý sestup.

Pro ČSSD byly krajské volby 2008 jednoznačným triumfem. Strana, která ve volbách 2000 a 2004 disponovala silnější podporou pouze v obcích s 5000–9999 obyvateli, dokázala

v roce 2008 ve všech typech obcí získat v průměru nejméně 25 %, a v obcích s 2000–4999 obyvateli dokonce přes 30 %. Na druhé straně pouze budoucí volby mohou potvrdit, do jaké míry se v případě ČSSD jedná o zisk trvalejšího voličského jádra na regionální úrovni, na niž sociální demokraté dosud dosahovali výrazně nižších zisků než při volbách do PS PČR, nebo spíše o důsledek konjunkturálních faktorů (např. celostátní kampaně), které se v budoucnu nemusí opakovat, zvláště v situaci, kdy ČSSD nebude vstupovat do voleb z pozice opoziční strany, ale naopak v postavení hlavní strany krajské rady. Poslední ze stran, které dokázaly získat posty v krajském zastupitelstvu, SOS, měla již v prvních dvou volbách (s výjimkou nejmenších obcí) poměrně nevyrovnanou podporu. Volby v roce 2008 pak naplno ukázaly důležitost, již má pro stranu přítomnost veřejně známých (lokálních) osobností na kandidátní listině. Odchod několika populárních politiků z kandidátky SOS se projevil výrazným propadem podpory strany v téměř všech typech obcí, s výjimkou krajského města. Lze tak konstatovat, že identita strany v minulých volbách nebyla spjata se stranou jako takovou, ale spíše s jednotlivými osobnostmi, a strana byla do jisté míry alternativou k různým sdružením nezávislých kandidátů, tj. v roli, již se v roce 2008 podařilo převzít SLK. Nástup Starostů tudíž do velké míry využil ústup SOS, ale současně i prázdné místo, jež v minulých volbách vyplňovaly další nezávislé subjekty.

Analýza stability voličských vzorců jednotlivých subjektů identifikovala jako stranu s jednoznačně nejstabilnějším voličským jádrem KSČM, za níž se zařadila ODS, která si, i přes výrazný pokles v roce 2008, udržela poměrně výraznou stabilitu podpory v po sobě následujících volbách. Naproti tomu úspěch ČSSD ve volbách 2008 byl do velké míry svázán s oslovením zcela jiných voličských skupin než v předchozích volbách, což může pro stranu do budoucna představovat výrazné nebezpečí. Analýza rovněž doložila naprostý rozpad elektorátu SOS po posledních volbách. Zatímco mezi volbami 2000 a 2004 se stabilita elektorátu SOS řadila hned za KSČM, po volbách 2008 poklesla hodnota korelačního koeficientu téměř až k naprosté nule.

Výsledky krajských voleb 2008 se nepromítly pouze do velikosti podpory jednotlivých stran, ale i do teritoriálního rozložení jejich podpory. Z tohoto pohledu znovu vystupuje jako nejstabilnější elektorát KSČM. Oblast nejvyšší podpory strany se trvale nachází zejména v příhraničních oblastech, zatímco na jihu okresu dosahují komunisté pouze přibližně poloviční podpory. Naproti tomu výsledky ODS, a zejména ČSSD a SOS prošly po posledních volbách takovým rozsahem proměny, že alespoň do dalších voleb téměř znemožňují širší zobecnění, a pouze budoucí krajské volby mohou naznačit, zda se v případě krajských voleb 2008 jednalo o přechodné narušení podpory jednotlivých stran, nebo počátek dlouhodobější restrukturalizace krajského stranického systému. V tomto případě bude zajímavé sledovat zejména to, do jaké míry

se ČSSD podaří udržet podporu voličů, resp. ODS navázat na minulé úspěchy, a především budoucí osud Starostů a případnou regeneraci potenciálu SOS, o níž může leccos naznačit výsledek strany v komunálních volbách 2010.

Seznam pramenů a literatury

- Balík, S. (2006): Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců: Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929–1935 a 1996–2002, *Evropská volební studia*, roč. I, č. 1, s. 38-60, on-line text <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/03_EVS-EES_-_Kontinuita_ci_diskontinuita_volicky_vzorcu.pdf>. [cit. 11. 01. 2010]
- Balík, S. (2008a): *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994–2006*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Balík, S. (2008b): *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989–2006*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bartoš, A. (2008): Nevolte zelené na Liberecku, varuje odvolaný kandidát, *iDNES.cz*, 18. 10. 2008, on-line text <http://zpravy.idnes.cz/nevolte-zelene-na-liberecku-varuje-odvolany-kandidat-p0r-/domaci.asp?c=A081018_100941_domaci_adb>. [cit. 11. 01. 2010]
- Cabada, L. – Kubát, M. (2004): *Úvod do studia politické vědy*, Praha, Eurolex Bohemia.
- Český statistický úřad (2001): *Údaje ze sčítání 2001 – Základní informace o ČR, krajích, okresech a obcích*, on-line zdroj <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/index>>. [cit. 02. 02. 2010]
- Český statistický úřad (2006): *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. II. díl*, Praha, Český statistický úřad.
- Český statistický úřad (2009a): *Uchazeči o zaměstnání a míra nezaměstnanosti v obcích Libereckého kraje v letech 2001–2009*, on-line zdroj <http://www.liberec.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/06_uchazeci_o_zamestnani_a_mira_nezamestnanosti_v_obcich_libereckeho_kraje>. [cit. 02. 02. 2010]
- Český statistický úřad (2009b): *Vývoj počtu obyvatel v obcích v letech 1994–2009: Okres Liberec*, on-line zdroj <http://www.liberec.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/04_vyvoj_poctu_obyvatel_v_obcich>. [cit. 02. 02. 2010]
- Český statistický úřad (2010): *Liberecký kraj*, on-line zdroj <<http://www.liberec.czso.cz/>>. [cit. 02. 02. 2010]
- Český statistický úřad, on-line zdroj <<http://www.czso.cz/>>. [cit. 02. 02. 2010]
- Daněk, P. (2000): Existuje politická kultura českého pohraničí?, in: *Geografie. Sborník České geografické společnosti*, Praha, Česká geografická společnost, s. 50-62.
- Eibl, O. – Havlík, V. – Kyloušek, J. – Pink, M. (2009): *Krajské volby 2008*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Havlíček, T. – Marada, M. (2004): Územní diferenciacie v Česku, in: M. Jeřábek – J. Dokoupil – T. Havlíček a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?*, Praha, Academia, s. 103-114.
- Hendl, J. (2004): *Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a metaanalýza dat*, Praha, Portál.
- Karpaš, R. a kol. (2001): *Stalo se na severu Čech 1900/2000*, Liberec, Nakladatelství 555.
- Kostecký, T. – Čermák, D. (2004): Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů, *Sociologický časopis*, roč. XL, č. 4, s. 469-487.

- Kostecký, T. (1995): *Rozdíly chování regionálních populací a jejich příčiny*, Working Papers 95:5, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Kostecký, T. (2009): Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice – parlamentní volby 1996–2006, *Evropská volební studia*, roč. IV, č. 2, s. 124-134, on-line text <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/008/evs_4_2_2.pdf>. [cit. 11. 01. 2010]
- Kouba, K. (2007): Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové režimy, *Sociologický časopis*, roč. XLIII, č. 5, s. 1017-1037.
- Kyloušek, J. – Pink, M. (2007): Electoral Support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in Parliamentary Elections in the Czech Republic after 1990, *European electoral studies*, Vol. II, No. 2, pp. 149-163, on-line text <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/004/EVS_02_02_1.pdf>. [cit. 11. 01. 2010]
- Kyloušek, J. (2005): Volební mikroanalýza v českém prostředí, in: P. Fiala – M. Strmiska (eds): *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 136-147.
- Pšeja, P. (2001): ČSSD po krajských volbách, in: L. Mrklas (ed.): *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře*, Praha, CEVRO, s. 115-122.
- Reif, K. – Schmitt, H. (1980): Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results, *European Journal of Political Research*, Vol. VIII, No. 1, pp. 3-44.
- Řehák, S. (2004): Geografický potenciál pohraničí, in: M. Jeřábek – J. Dokoupil – T. Havlíček a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?*, Praha, Academia, s. 67-74.
- Sokol, P. – Mrklas, L. (2001): Úvod do volební geografie krajů v České republice – prostorová diferenciací volebních výsledků, in: L. Mrklas (ed.): *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře*, Praha, CEVRO, s. 68-86.
- Šaradín, P. (2003): Volební analýza krajských měst, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Politologica 2*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, s. 45-58.
- Šaradín, P. (2004): Neparlamentní subjekty ve volbách do obecních zastupitelstev, *Politologický časopis*, roč. XI, č. 1, s. 109-120.
- Šaradín, P. (2008): *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci.
- Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu*, on-line zdroj <<http://www.volby.cz/>>. [cit. 02. 02. 2010]
- Vráblíková, K. (2008): Politická participace – koncepty a teorie, *Politologický časopis*, roč. XV, č. 4, s. 336–387.
- Wilam, P. (2004): Situační analýza českého pohraničí, in: M. Jeřábek – J. Dokoupil – T. Havlíček a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?*, Praha, Academia, s. 115-122.

Přílohy

Příloha č. 1. Administrativní rozdělení okresu Liberec – stav k 1. 1. 2008.

ADMINISTRATIVNÍ ROZDĚLENÍ OKRESU LIBEREC - STAV K 1.1.2008

Počet obyvatel v obci

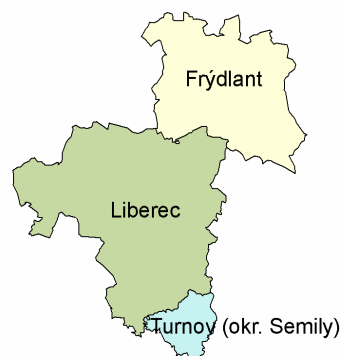
- 50000 a více
- 20000 - 49999
- 10000 - 19999
- 5000 - 9999
- 2000 - 4999
- 1000 - 1999
- 500 - 999
- 200 - 499
- do 199

- hranice okresu
- hranice obce

NÁZEV MĚSTA
Název městyse
 Název ostatních obcí

Správní obvod obce s rozšířenou působností

Průměrný počet obyvatel obce = 2 823

- Největší: 1. Liberec = 99 721
 2. Frýdlant = 7 599
 3. Hrádek nad Nisou = 7 517
 Nejmenší: 1. Janovice v Podještědí = 75
 2. Cetenov = 112
 3. Ždárek = 127

Průměrná rozloha obce (ha) = 1 676

- Největší: 1. Liberec = 10 609
 2. Jablonné v Podještědí = 5 785
 3. Hrádek nad Nisou = 4 854
 Nejmenší: 1. Radimovice = 133
 2. Lažany = 212
 3. Ždárek = 233

Zdroj: Český statistický úřad 2010.

Příloha č. 2. Volební účast v krajských volbách v obcích okresu Liberec.

Obec	2000	2004	2008	Obec	2000	2004	2008
Bílá	32,11	27,99	39,45	Kunratice	25,25	25,50	44,98
Bílý Kostel nad Nisou	33,39	29,57	39,59	Lázně Libverda	26,78	26,10	34,08
Bílý Potok	25,65	22,11	27,03	Lažany	40,65	32,54	45,88
Bulovka	27,21	15,90	31,57	Liberec	35,09	34,79	41,44
Cetenov	45,00	41,35	61,53	Mníšek	26,18	26,11	41,50
Černousy	32,66	24,81	43,79	Nová Ves	22,31	19,15	34,43
Český Dub	35,94	31,28	44,97	Nové Město pod Smrkem	25,08	23,99	29,94
Čtveřín	34,64	32,62	38,57	Oldřichov v Hájích	25,62	29,31	43,99
Dětrichov	20,84	23,03	33,33	Osečná	24,64	27,64	39,06
Dlouhý Most	34,62	32,21	41,87	Paceřice	41,41	35,78	48,37
Dolní Řasnice	17,66	17,39	26,28	Pěněčín	46,62	42,48	50,80
Frýdlant	25,59	23,52	33,19	Pertoltice	34,25	20,00	37,14
Habartice	29,85	30,88	47,84	Proseč pod Ještědem	53,10	36,44	65,57
Hejnice	23,94	24,60	33,42	Příšovice	35,66	28,14	37,99
Heřmanice	30,06	32,76	60,00	Radimovice	56,25	52,26	61,33
Hlavice	46,19	39,01	45,02	Raspenava	25,36	20,68	29,64
Hodkovice nad Mohelkou	28,97	28,19	39,47	Rynoltice	27,27	26,03	32,07
Horní Řasnice	32,95	20,47	28,41	Soběslavice	61,11	47,17	51,72
Hrádek nad Nisou	26,16	22,93	34,17	Stráž nad Nisou	34,71	33,92	45,14
Chotyně	25,30	32,93	44,84	Světlá pod Ještědem	46,31	40,35	48,02
Chrastava	29,82	26,97	31,65	Svijanský Újezd	50,93	28,87	47,05
Jablonné v Podještědí	31,09	25,62	34,84	Svijany	40,97	42,34	40,08
Janovice v Podještědí	25,00	33,90	53,03	Sychrov	44,20	46,43	45,45
Janův Důl	41,90	29,41	42,85	Šimonovice	33,68	35,98	42,96
Jeřmanice	29,83	31,56	41,31	Višňová	31,04	23,77	32,97
Jindřichovice pod Smrkem	51,18	36,44	28,05	Vlastibořice	53,57	41,84	52,23
Kobyly	32,61	30,12	35,14	Všelibice	37,78	38,44	47,54
Krásný Les	35,03	25,22	39,37	Zdílava	29,17	37,50	46,44
Kryštofovo Údolí	43,29	38,69	54,07	Žďárek	48,86	31,25	50,52
Křižany	26,92	27,88	33,54				
				Okres Liberec	33,13	31,87	39,54

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Příloha č. 3. Volební výsledky v krajských volbách v okrese Liberec v mezivolebním srovnání (rozdíl mezi volbami 2008 a 2004).

	ODS				KSČM				ČSSD				SOS				SLK
	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2000	2004	2008	+ / -	2008
Bílá	16,40	28,74	24,71	-4,03	5,82	8,05	8,49	0,44	8,99	10,34	27,80	17,46	13,75	22,41	3,86	-18,55	18,15
Bílý Kostel n. Nisou	18,93	31,66	8,40	-23,26	25,72	33,67	15,65	-18,02	12,13	8,54	13,74	5,20	11,16	12,06	1,91	-10,15	52,67
Bílý Potok	19,68	30,28	14,38	-15,9	24,40	16,51	21,92	5,41	14,17	11,01	36,99	25,98	14,17	24,77	0,68	-24,09	8,90
Bulovka	13,12	27,84	15,02	-12,82	28,12	26,80	27,23	0,43	13,75	8,25	33,33	25,08	21,25	24,74	0,47	-24,27	12,21
Cetenov	26,66	58,14	42,59	-15,55	2,22	4,65	9,26	4,61	11,11	6,98	25,93	18,95	4,44	0,00	1,85	1,85	12,96
Černousy	14,81	6,78	5,31	-1,47	24,69	35,59	26,55	-9,04	7,40	6,78	46,90	40,12	28,39	28,81	0,88	-27,93	8,85
Český Dub	13,59	24,09	21,60	-2,49	12,50	16,84	11,28	-5,56	8,49	11,47	26,85	15,38	4,85	10,30	2,04	-8,26	11,09
Čtveřín	34,78	33,67	31,34	-2,33	13,91	8,16	5,22	-2,94	9,56	15,31	28,36	13,05	9,56	9,18	2,99	-6,19	17,16
Děřichov	19,35	35,92	11,49	-24,43	27,95	34,95	20,11	-14,84	9,67	6,80	33,91	27,11	24,73	12,62	1,15	-11,47	30,46
Dlouhý Most	16,00	25,66	16,19	-9,47	20,66	18,42	18,62	0,20	22,66	19,08	26,72	7,64	12,00	9,87	11,34	1,47	7,29
Dolní Rásnice	19,11	32,84	29,29	-3,55	8,82	10,45	12,12	1,67	11,76	5,97	26,26	20,29	45,58	29,85	5,05	-24,80	8,08
Frýdlant	22,09	33,48	19,04	-14,44	17,67	16,41	18,28	1,87	12,30	11,11	31,77	20,66	22,63	23,49	3,08	-20,41	13,08
Habartice	14,58	25,00	9,88	-15,12	29,16	21,00	9,30	-11,70	4,16	21,00	17,44	-3,56	20,83	18,00	2,91	-15,09	51,74
Hejnice	28,34	29,66	23,09	-6,57	13,58	8,02	13,25	5,23	11,02	7,62	34,97	27,35	13,97	31,26	4,10	-27,16	11,20
Heřmanice	19,23	19,30	4,67	-14,63	44,23	35,09	14,02	-21,07	9,61	5,26	21,50	16,24	5,79	12,28	0,00	-12,28	55,14
Hlavice	10,98	12,68	21,69	9,01	17,58	23,94	16,87	-7,07	15,38	16,90	28,92	12,02	7,69	5,63	0,00	-5,63	10,84
Hodkovice n. Mohelkou	21,31	27,84	16,59	-11,25	13,17	13,65	14,15	0,50	10,39	11,35	30,16	18,81	4,67	10,99	3,02	-7,97	8,12
Horní Rásnice	5,26	17,14	21,15	4,01	36,84	31,43	34,62	3,19	3,50	8,57	25,00	16,43	36,84	34,29	0,00	-34,29	3,85
Hrádek n. Nisou	15,55	21,68	8,22	-13,46	28,24	18,73	13,55	-5,18	20,80	13,22	18,49	5,27	7,70	34,74	0,88	-33,86	52,74
Chotyně	23,49	41,01	7,17	-33,84	20,48	17,51	7,49	-10,02	18,07	17,05	13,36	-3,69	4,21	15,21	0,33	-14,88	68,08
Chrastava	20,73	29,96	15,30	-14,66	17,12	18,50	14,34	-4,16	24,64	14,86	27,15	12,29	5,33	14,94	3,39	-11,55	19,11
Jablonné v Podještědí	17,71	34,70	22,44	-12,26	26,57	27,95	19,94	-8,01	21,30	13,77	35,39	21,62	5,38	4,37	2,40	-1,97	7,41
Janovice v Podještědí	6,25	20,00	18,18	-1,82	31,25	25,00	18,18	-6,82	25,00	15,00	30,30	15,30	6,25	5,00	0,00	-5,00	15,15
Janův Důl	2,32	35,29	24,49	-10,8	20,93	11,76	16,33	4,57	6,97	5,88	26,53	20,65	18,60	14,71	2,04	-12,67	12,24
Jeřmanice	8,57	31,33	24,09	-7,24	30,00	14,46	16,79	2,33	12,85	2,41	21,17	18,76	7,14	13,25	8,76	-4,49	10,22
Jindřichovice p. Smrkem	5,04	9,44	8,00	-1,44	8,82	9,44	21,33	11,89	2,94	2,78	22,67	19,89	80,25	73,89	4,67	-69,22	20,67
Kobyly	26,66	34,25	26,80	-7,45	2,66	8,22	6,19	-2,03	14,66	17,81	37,11	19,30	16,00	8,22	0,00	-8,22	11,34
Krásný Les	14,15	17,86	19,42	1,56	17,92	23,81	23,74	-0,07	8,49	4,76	27,34	22,58	51,88	47,62	3,60	-44,02	13,67
Kryštofovo Údolí	16,90	26,32	31,97	5,65	11,26	6,58	4,92	-1,66	9,85	14,47	11,48	-2,99	32,39	21,05	9,02	-12,03	30,33
Křižany	22,30	34,44	24,87	-9,57	20,86	14,57	19,80	5,23	4,31	7,95	28,93	20,98	23,02	13,91	4,57	-9,34	7,61
Kunratice	9,09	13,33	3,60	-9,73	38,96	30,67	37,41	6,74	5,19	14,67	27,34	12,67	18,18	24,00	5,04	-18,96	18,71
Lázně Libverda	21,73	25,84	24,17	-1,67	16,30	14,61	20,83	6,22	2,17	2,25	20,83	18,58	15,21	37,08	0,83	-36,25	11,67
Lažany	17,46	25,93	22,08	-3,85	7,93	7,41	16,88	9,47	4,76	12,96	38,96	26,00	25,39	12,96	1,30	-11,66	3,90

Liberec	23,71	31,85	20,94	-10,91	13,58	12,93	11,20	-1,73	11,84	10,90	26,31	15,41	17,51	19,13	14,15	-4,98	8,35
Mníšek	14,28	22,12	18,23	-3,89	23,04	19,03	17,51	-1,52	14,74	11,95	29,50	17,55	9,67	23,01	6,47	-16,54	11,03
Nová Ves	13,63	36,54	10,89	-25,65	22,72	18,27	16,83	-1,44	10,90	11,54	28,22	16,68	31,81	19,23	25,74	6,51	8,42
Nové Město p. Smrkem	20,38	21,96	18,60	-3,36	30,16	23,44	27,57	4,13	5,16	7,27	26,02	18,75	27,44	32,64	8,86	-23,78	5,09
Oldřichov v Hájích	26,08	31,36	17,13	-14,23	23,91	19,49	14,81	-4,68	13,04	9,32	28,70	19,38	9,78	21,19	2,31	-18,88	14,35
Osečná	20,74	31,63	22,56	-9,07	25,53	18,14	17,51	-0,63	13,82	17,21	37,04	19,83	6,91	9,30	3,03	-6,27	6,40
Paceřice	12,76	26,39	33,90	7,51	11,70	16,67	7,63	-9,04	7,44	5,56	24,58	19,02	5,31	6,94	4,24	-2,70	15,25
Pěčín	16,12	27,69	24,60	-3,09	7,37	5,13	7,54	2,41	15,66	29,74	32,14	2,40	29,03	12,82	1,98	-10,84	12,30
Pertoltice	6,45	13,51	24,36	10,85	30,64	45,95	29,49	-16,46	9,67	13,51	14,10	0,59	27,41	13,51	0,00	-13,51	16,67
Proseč p. Ještědem	8,62	22,50	8,86	-13,64	12,93	17,50	10,76	-6,74	6,89	8,75	21,52	12,77	7,75	15,00	0,63	-14,37	48,10
Příšovice	22,96	38,55	16,80	-21,75	12,20	16,36	10,34	-6,02	8,13	7,64	28,17	20,53	4,94	5,82	1,55	-4,27	30,75
Radimovice	31,31	56,00	48,89	-7,11	14,14	6,00	4,44	-1,56	9,09	7,00	17,04	10,04	20,20	9,00	2,22	-6,78	8,89
Raspenava	20,94	24,94	14,99	-9,95	23,67	17,72	23,09	5,37	11,11	13,05	34,48	21,43	12,02	25,64	2,85	-22,79	7,95
Rynoltice	23,07	25,00	15,05	-9,95	32,69	34,62	17,74	-16,88	14,10	4,49	18,28	13,79	6,41	7,05	4,30	-2,75	33,33
Soběslavice	27,27	53,66	36,21	-17,45	4,54	7,32	6,90	-0,42	21,21	17,07	27,59	10,52	31,81	9,76	1,72	-8,04	13,79
Stráž n. Nisou	21,59	35,49	26,88	-8,61	11,94	10,23	11,70	1,47	13,20	10,23	25,77	15,54	11,32	20,88	9,05	-11,83	8,50
Světlá p. Ještědem	24,48	42,03	25,59	-16,44	7,14	10,14	7,65	-2,49	9,18	7,25	22,06	14,81	13,60	16,67	3,82	-12,85	20,59
Svjanský Újezd	28,46	39,74	34,62	-5,12	8,02	5,13	10,77	5,64	15,32	14,10	31,54	17,44	16,05	10,26	0,77	-9,49	8,46
Svjany	27,95	41,94	29,03	-12,91	11,82	11,83	9,68	-2,15	13,97	6,45	21,51	15,06	7,52	21,51	1,08	-20,43	15,05
Sychrov	23,33	40,32	45,00	4,68	21,66	11,29	3,33	-7,96	8,33	4,84	15,00	10,16	10,00	12,90	6,67	-6,23	15,00
Šimonovice	20,83	35,61	32,46	-3,15	8,33	10,61	9,65	-0,96	19,79	8,33	24,12	15,79	19,79	15,91	7,02	-8,89	10,09
Višňová	19,19	21,52	14,17	-7,35	39,93	32,91	31,11	-1,80	8,04	10,13	32,22	22,09	6,81	10,13	1,39	-8,74	7,50
Vlastibořice	13,48	36,36	33,01	-3,35	15,73	11,69	17,48	5,79	13,48	10,39	30,10	19,71	21,34	9,09	5,83	-3,26	5,83
Všelibice	19,07	25,32	23,71	-1,61	21,71	19,62	24,23	4,61	9,86	1,27	26,80	25,53	7,23	5,70	3,09	-2,61	9,79
Zdislava	11,32	24,00	16,67	-7,33	24,52	25,33	18,75	-6,58	5,66	6,67	27,08	20,41	13,20	12,00	5,21	-6,79	11,46
Žďárek	26,19	46,43	29,17	-17,26	7,14	10,71	12,50	1,79	9,52	14,29	18,75	4,46	9,52	21,43	0,00	-21,43	16,67
<i>okres Liberec</i>	22,16	30,94	20,03	-10,91	15,73	14,55	13,00	-1,55	12,44	11,04	26,69	15,65	16,34	19,32	10,27	-9,05	12,27
<i>Liberecký kraj</i>	24,81	36,05	22,50	-13,55	16,29	15,93	13,89	-2,04	13,00	10,80	26,79	15,99	9,23	12,62	6,12	-6,50	13,78
okres Česká Lípa	27,77	42,45	20,71	-21,74	22,81	22,13	18,24	-3,89	14,87	13,01	30,90	17,89	2,46	4,55	5,49	0,94	10,62
okres Jablonec n. Nisou	30,40	43,08	27,33	-15,75	14,49	15,26	13,30	-1,96	14,29	10,17	26,17	16,00	2,54	6,71	2,23	-4,48	14,71
okres Liberec	22,16	30,94	20,03	-10,91	15,73	14,55	13,00	-1,55	12,44	11,04	26,69	15,65	16,34	19,32	10,27	-9,05	12,27
okres Semily	21,27	32,35	24,44	-7,91	13,23	13,38	11,86	-1,52	11,00	8,87	23,41	14,54	8,98	13,71	2,21	-11,50	19,21

Zdroj: Volby.cz; Volební server Českého statistického úřadu; vlastní výpočet.